

188221

A

SOMOGYVÁRMEGYEI

REGESZETI S TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

ÉVKÖNYVE

1879-80-81.

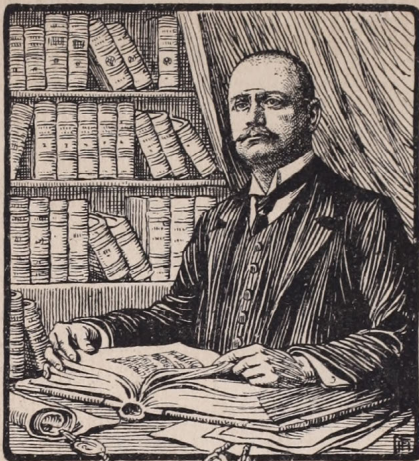
SZERKESZTÉ:

Belhárd Gyula tanár,

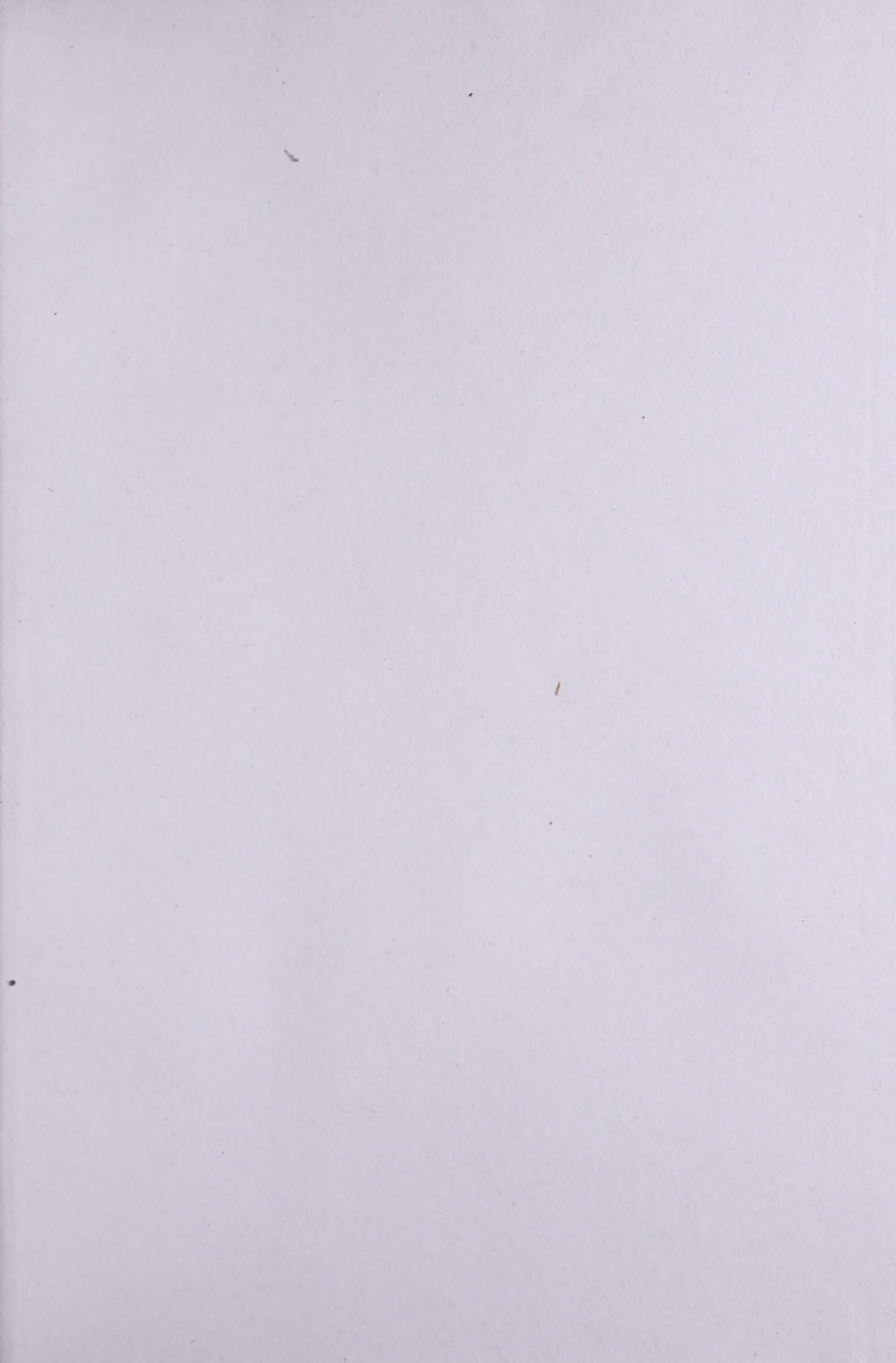
társulati titkár.

EX LIBRIS

**SIGISMUNDI
REINER**

R
63

A SOMOGYVÁRMEGYEI

EGÉSZETI S TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

ÉVKÖNYVE

1879-80-81.

SZERKESZTÉ:

Melhárd Gyula tanár,

társulati titkár.

KAFOSVÁROTT,

NYOMATOTT JEITELES HERMANNÁL

1882.

188221

A társulat rövid története.

Azzal, hogy ezen első „Évkönyv“-ünket a nagyérdemű közönség kezeibe bocsátani bátorkodunk, csak annak akartunk mindenekelőtt kifejezést adni, hogy azon, a történelmi tudományok népszerűsítését s a közművelődés előmozdítását célzó üdvös mozgalmaktól, melyek szeretett hazánkban a legujabb időkben sokfelé már oly szépet s üdvöset teremtettek, melyeknek a hazai tudományosság már is oly sokat köszönhet, megéynk sem maradt érintetlen, hanem itt is él azon szent lelkesedés, itt is meg van azon nemes törekvés, melynek fő vágya nem más, mint, ha egyébbel nem is, legalább pár igénytelen por-szemmel emelni a hazai művelődés nagy munkáját.

E szent lelkesedés eszközölte Somogyban is a régészeti s történelmi társulat megalakulását s ha idővel nem csökken s nem válik szalmatüzzé, ez fogja azt fenn is tartani.

Mint más társulatok, mi sem kezdhethjük meg alkalmasabb tárggyal első évkönyvünket, mint társulatunk alakulása s eddigi fejlődése történetének rövid vázolásával.

A nagy eszmék, nagy dolgok, ha százakat foglalkoztatnak is, rendszerint egyesektől szoktak kiindulni. Így történt ez nálunk is. Azon derék s általunk nagyra becsült férfi, kinek elméjében a somogyvármegyei régészeti s történelmi társulat felállításának eszméje megszületett, volt szerémi herczeg Odescalchi Arthur, országgyűlési képviselő ur, akkor somogyvármegyei nagybirtokos; ő mindjárt elég szerencsés volt nagytiszteletű Barla Szabó József visontai reform. lelkész urban az eszme megtestesítésére oly ügyes segédkézre szert tenni, ki a szép eszmét valósította is:

A társulat keletkezését s fejlődését szépen rajzolja Barla Szabó József, a társulat első titkára az 1880. évi november hó 1-én lelkesedéssel megtartott első nagygyűlés alkalmával felolvasott titkári jelentésében.

„Három évvel ezelőtt — írja Barla — a megye novemberi gyűlése egyik reggelén történt, hogy ama derék főúr, ki mint a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi, a kardnak volt bár ifjonta viselője, ma a komoly tudománynak, a történelmi buvárkodásnak hív bajnoka, herczeg Odescalchi Arthur megszólított, lennék segítségére a Somogyvármegye multjának kincseit felkeresni és megőrizni célzó régészeti és történelmi tarsulat

létrehozásában. Midőn laikus voltommal tett mentegetődzésemet figyelembe nem vette, a tervezett társulat szükségét pedig magam is beláttam, éreztem, az aláírásokat az igen népes gyűlés első napján megkísérlettük. Az eredmény meglepő volt; a megye legtekintélyesebb fiai közül beiratkozottak száma a lehetvenet megközelíté úgy, hogy a derék névsorra támaszkodva a „Somogyvármegyei régészeti s történelmi társulat“ megalakulását a Pesti Naplónak megsürgönyözni mertem. Az aláírottak első értekezlete 1877. november 5-én délután tartva, az alakulást kimondotta, ideiglenes elnökké tekintetes Sárközy Titusz urat, kisasszondi földbirtokost, ideiglenes jegyzővé csekélységet megválasztotta s bennünket, hozzánk adván herczeg Odescalchy Arthur urat, alapszabályjavaslat készítésére utasított. A bizottság, miután a vas- és békésvármegyei hasonló társulatok alapszabályai herczeg Odescalchi által megszerezve lőnek, feladatát megoldá; az ugyanaz év december hó 17-én tartott gyűlésből a megállapított alapszabályzat a magy. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztetett. Innét azonban többszörös P. Szathmári Károly és Zsilinszky Mihály országgyűlési képviselők által eszközölt sürgöléseim után, csak következő év novembere előtt kevéssel ért vissza. Több kisebb nagyobb módosítások lettek kívánva; ezek a november 4-én tartott gyűlésben lettek beillesztve; végre a módosításokkal ellátott alapszabályzat 1879. jan. 12-én nyerte meg a miniszter megbízásából gróf Zichy Ferraris Viktor nevével a kellő láttamozást. A most már megerősített szabályzat alapján, leérkeztenek késedelme folytán, szervezkedni csak a május hó 5-én tartott gyűlésben lehetett. E gyűlés a társulat tisztikarát így állította össze: megválasztattak: elnökké t. Sárközy Titusz, ideiglenes elnök; alelnökké: Kovács Sebestyén Gyula, Somogyvármegye tanfelügyelője, királyi tanácsos; Mortenson Ede gymnasiumi tanár; titkárrá: Barla Szabó József visontai ref. lelkész, ideigl. jegyző; jegyzővé: Melhárd Gyula, a kaposvári államgymnasiumban r. k. hittanár; pénztárnokká: Dr. Andorka Elek arvaszéki ülnök; ügyvédé Miklós István orsz. gyűl. képviselő; muzeumőrre: Gabsovicz Károly megyei első aljegyző; választmányi tagokká: Svastics József, Bergl József, Szalay Károly, Kiss György, Kácskovics Sándor, Dr. Németh Károly, Schifer Antal, id. gróf Somssich Imre, Roboz István, Végh Endre, Máday János, Szigethy Gyula, Begedi István, Cselkó József, Ehn Sándor, Svastich László, Svarecz Samu, Bárány Dénes, Jankovich László Grünhut Béla, Paál Farka, Berky József Csépan Antal, gf. Somssich József, Szabó Kálmán, Csépan József, Polgár György, Madarász Andor urak. E névsor a f. évi május 3-án tartott gyűlésen annyit változott, hogy Gabsovicz Károly hivatását Melhárd Gyula, Melhárdét Grünhut Béla s ezét Gabsovicz Károly foglalta el.“

„Társulatunk működése itt veszi kezdetét. Egyletünk czime jelzi a kitűzött kettős czélt: vármegyénk régészeti s történelmi kincseinek felkeresését s a tudomány részére értékesítését. Tet-

tünk-e érte valamit? Ha kevés is még az eredmény, hiányzóknak még sem mondható. Közgyűlések, nyilvános és választmányi ülések tartattak 1879-ik évi augusztus hó 4-én, november 26-án, 1880. február 3, május 3, s aug. 2 án. Museumi helyiséget a vármegye palotájában volt szerencsénk nyerni, mely ha nem nagy is, a czélnak ez idő szerint megfelel; s hiszszük, hogy ha tárgyaink szaporodtával szűkké lenne, az a vármegye, mely a szóval biztatónak hitt és helyet adott, a tettekkel beszélőt nem fogja kiutasítani házából.“

„Nagyobbszerű ásatást, bár területünkön sok a kinálkozó talaj, anyagi viszonyaink miatt nem rendezhettünk; mégis Melhárd Gyula museumőr a jaadi, marczaui és varjaskéri határookban tett kutatásokat s munkája eredményéről nyilvános ülésen beszámolt.“

„A mi a történelmi kutatásokat illeti, bizony itt is a kezdet nehézségeivel küzdünk. Mégis a tulajdonos, gróf Zichy N. János ő nagyméltósága engedelmével, az akadályozott elnök helyett s megbízásából, betekinttettem a vrászlói levéltárba. — Innét, bár a régibb okiratok a grófi család nagy levéltárába átszállítvák, s hihetőleg kiadattak a Nagy Imre, Nagy Iván, Véghelyi Dezső által 1871—74 ben, ily czimmel „A gróf Zichy család idősb ágának okmánytára“, megjelent 3 kötetes műben; mindazonáltal itt a megyei birtok és családviszonyokat érdeklő újabb korban kelt nevezetes okiratok őriztetnek. Jelentésem a f. évi május 3-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyvének 1. pontja alá foglalva olvasható.“ Eddig szól Barla az 1880. nov. 1-ig terjedt tevékenységünkről.

Az 1880. évi november hó 1-én tartott első ünnepélyes nagygyűlésünk nevezetes mozzanatot képez társulatunk életében, mert Sárközy Titus elnök urnak jeles elnöki megnyitóján kívül társulatunknak még két barátjától s tiszteletbeli tagjától volt szerencsénk oly jeles értekezéseket hallhatni, melyeket feladni nem tudunk, melyek működésünket csak a helyes mederbe terelték. Főtisztelendő dr. Lipp Vilmos keszthelyi gymnasiumi igazgató ur érdekesen szólt fényes közönség előtt a somogyvármegyei régészeti s történelmi társulat fontos feladatáról, míg Nagy Imre ur ő méltósága hozzánk megküldött értekezésében egy, társulatunk tulajdonát képező s a vasvári káptalan által 1409 május 2-án kiadott oklevelet ismertetett.

E gyűlésben azonban a tisztí karban, a társulat életére nagy befolyással lévő állásra nézve történt változás. — Barla Szabó József azon indokolt s a társulat által is méltányolt nézetből kiindulva, hogy ő Kaposvártól távol, alsó Somogyból, Visontáról nem töltheti be úgy hivatalát, mint ezt állásának komolysága s fontos volta megkívánja, a titkárságról lemondott s a társulat helyeslése mellett, Mortenson Ede alelnökkel hivatalt cserélt; de ez is, mielőtt munkásságot fejtett, vagy fejtethetett volna ki, már is egy negyed év mulva nemcsak Kaposvárról, de a megyéből is eltávozott s így az 1881 évi február hó 7-én tar-

tott közgyűlésben a társulat bizalma csekélységemben öszpontosult, engem választott titkárrá, mely választás folytán nekem jutott a nagy feladat, hogy csekély erőmmel muzeumi állásom mellett, még a fontos titkári tisztet is betöltssem. Elfogadtam ezen megtisztelő állást azon reményben, hogy a társulat minden tagja a legmelegebb szellemi támogatásban részesít. De lássuk most már, mit tett társulatunk fennállásának harmadik évében?

Minden okot az ő okozatja, minden intézményt az általa végeredményként létrehozott gyümölcsök után lehet biztosan megítélni. A következőkben tehát főbb vonásaiban jelezni fogom ama mozzanatokat, melyek a lefolyt évben társulatunk kebelében felmerültek; rámutatok az ezen idő alatt kivívott munkálkodásunk eredményeire, vagy az azóta folyamatba vett tanulmányozásokra, hogy ezekből minden érdeklődő beláthassa, hogy habár társulatunk nem is csapott nagy zajt, mindazonáltal tétlen még sem maradt, hanem lassankint, csüggedést nem ismerő, csendes működés mellett óhajta megvalósítani azt a nemes célt, melyet alakulásában zászlajára irt.

Midőn ezelőtt három évvel a somogyvármegyei régészeti s történelmi társulatot megalapítottuk, nagy lelkesedéssel, igazi jóakarattal, de csak valljuk meg őszintén, gyenge előkészülettel, oly nagyszabású feladatot tűztünk eléje, oly szélesre szabtuk munkakörét, hogy nem kell csodálkoznunk, ha még a harmadik évben is kénytelenek vagyunk bevallani, hogy még mindig a kezdet nehézségeivel küzdünk. Mint minden kezdő társulaté, mely a tudomány érdekében, kivált kint a provincián, majd minden segédeszköz nélkül, tért foglalni kíván, a mi életünk is küzdelem volt. Az is igaz, hogy ama egyszerű program megvalósítására, melyet mult évi őszi nagygyűlésünk alkalmával társulatunk igazi barátja, dr. Lipp Vilmos ur szép felolvasásában oly gyönyörűen kifejtett, melyet társulatunk, mint hitvallást, magáévá tett, nem történt annyi, mint a mennyi egészséges viszonyok között történhetett volna; de, hogy munkálkodásunk eredménye jelenleg a várakozásnak még teljesen meg nem felelő, annak legfőbb oka külkörülményekben, főleg ama változásokban keresendő, melyek a lefolyt év alatt a tisztikarban, a társulat szellemi életére nagy befolyással levő állásokban előállottak. Nem elég, hogy titkár változás történt, de az elnök változáson is át kellett esnünk.

A mult évi febr. 7-én tartott közgyűlésen szomorú meglepetéssel hallgattuk végig a társulat megalapítása körül szép érdemeket szerzett, volt elnökünknek Sárközy Titusz urnak első alelnök urhoz intézett levelét, melyben a társulatnak tudomására hozza, hogy az elnöki tisztet, melyet családi gyászsa s egyéb fontos magán ügyei következtében, kívánsága szerint ezentul jó ideig nem tölthet be, tovább nem viselheti. Az elnök ezen lemondását azonban, a felhozott okokat eléggé nyomatékosaknak nem találván, de méltányolván Sárközy urnak

a multban szerzett igazi érdemeit is, a gyűlés elfogadni nem volt hajlandó, sőt inkább határozatba ment, hogy az elnöki tiszt tovább viselésére Sárközy ur a legmelegebben felkéressék. Ez meg is történt; de fájdalom, ismét tagadó válasz érkezett; mindazonáltal megvigasztalt bennünket azon ünnepélyes nyilatkozata, hogy nem szándéka társulatunktól végleg megválni, sőt inkább, mint szellemi közharczos ezután is részt veend szép célra törő munkálkodásunkban. A május 2-án tartott közgyűlés tehát a lemondást sajnálkozással tudomásul vette s a leköszönt elnöknek eddigi eredményes működéséért köszönetet szavazott.

Ugyanezen ülésben a szabályszerűen megejtett választás által a közbizalom Kacs Kovics Sándor földbirtokos ur felé irányult, ki is azt legnagyobb örömünkre s nyereségünkre el is fogadta. Erősen meg vagyunk arról győződve, hogy széleskörű tudománya s tapintatos vezetése mellett az ő nevéhez fog fűződni a jövő diadala!

E változásoknak azonban kell, hogy némi visszahatásuk lett legyen a társulat beléletére, tevékenységére is.

Elfoglalva állásomát, főtörekvésem oda irányult, hogy ügyünk támogatására minél több szellemi erőt, munkás kezet nyerjek. Mert igaz ugyan, hogy az alapító s évdijas tagok szép számánál fogva társulatunk anyagi tőkéje biztosítva van, de a szellemi tőkét s az igazi becsértéket, csak a munkás kezek biztosíthatják.

Ez irányban kifejtett fáradozásaimat már is szép siker koronázta; a régészeti s történelmi irány felkarolására tett eddigi ajánlatok a társulat fennállását biztosítják.

Az 1881-ik évben tartatott három köz., egy választmányi s ezt megelőző nyilvános ülés; mindannyi felolvasásokkal egybekötve. Érdeklődő közönség sohasem hiányzott, bár legfényesebb volt mégis a november 6-iki nagygyűlés.

Az első ülésünk, mely a titkár-választás miatt rendkívüli közgyűlés is volt, Kovács Sebestyén Gyula ur elnöklete alatt tartatott febr. 7-én. A titkár választás után az alapszabályok 8. §. értelmében a választmány egyharmada sorsoltatott ki s ugyanannyi ismét választatott a kiigazítás eszközlésére.

Ezután csekélységem olvasá fel értekezését*) a magyar-egresi határban talált ólomtábláról s benne Paur Iván ur értelmezése alapján és saját tanulmányozása nyomán, római műemléket mutat be, melyen valamely imperator apotheosisa ábrázoltatik.

Második gyűlésünk Kovács Sebestyén Gyula ur elnöklete alatt tartatott május 2-án. Az elnök-választás s egyéb fontos ügyek elintézése után Bergl József orvos urnak „Részletek Somogy megye XVI. századbéli történetéből“ czimű értekezése lett felolvasva. Értekező ur biteles források után érdekesen állítá

* Lásd alább az évkönyvben.

össze a törököknek megyénk területén való első megjelenésére, Szigethvár, Görösgaly, Baboča, Koroknya s a többi várak történetére vonatkozó adatokat.

Az auguszt. 1-én Barla Szabó József alelnök praesideálása alatt megtartott választmányi ülést megelőző nyilvános ülésben felolvastatott Szabó József memeskei ref. lelkész urnak „A templomok történetéből“ című szép tanulmánya. Szól az őskori isteni tiszteleti helyekről: a földből hányt oltárokról; a keletieknek csak a tömeges hatásra számító, de a valódi művészetet nélkülöző colossális templomairól; az egyiptomiaknak, de főleg a görögöknek igazi művészetet lehelő szent helyeiről s a keresztény templomokról különböző stylek szerint.

Ez évi működésünket pedig ez évben is sikerült szép közönség jelenlétében nov. 6-án megtartott ünnepélyes közgyűléssel megkoronázni, mely alkalomra sikerült társulatunk igazi barátját főtiszt. Dr. Lipp Vilmos urat ismételten értekezés tartására megnyerni, ki is az avar nők ékszereiről tartott remek előadásával s a híres keszthelyi leletek több remek példányának bemutatásával a jelenvoltaknak valódi szellemi élvezetet szerzett.

E felolvasásokon kívül más irányban is fejtettek ki társulatunk egyes buzgó tagjai munkásságot.

Egyik szakértő tagtársunk a nyár folyamán tanulmányozta az attalai castrumot, azt felmérte, próbaásatást eszközölt s kutatásainak eredményét jövő évi évkönyvünkben leszünk szerencsések közölhetni.

Barla Szabó József pedig több, társulatunk tulajdonát képező okiratot tanulmányozott.

Hálásan tartozom még megemlekezni társulatunknak egy tőlünk távol a messze Vas megyében lakó, de társulatunk iránt melegen érdeklődő s buzgó tagtársáról is, tek. Bubics Ede lukácsbázi földbirtokos urról, ki időről időre nemcsak érdekes régiségekkel kedveskedik muzeumunknak, hanem még tollal is igyekszik céljainkat előmozdítani, amennyiben megküldte azon lelhelyek és műemlékek felsorolását, melyeket Somogyvármegye helyeiről még megyénk területén való tartózkodásának ideje alatt feljegyzett. Ezen 52 számból álló jegyzék sokban kiegészíti saját jegyzéseinket, de meg több, eddig előttünk egészen ismeretlen történelmi nevezetességű helyre hívja fel figyelmünket.

Köszönettel vettük id. Krizsanics József urnak az általa ajándékozott népvándorlási harci bárdok mellé, az azok lelhelyére vonatkozó s fontos adatokat magában foglaló írásbeli esatolványt is. Bárcsak többen akadnának, kik vidékők leírásának közlésével segédkezet nyujtanának társulatunknak megyénk területének régészeti felkutatására!

Noha a választmány által is sürgetett s ásatással egybekötött vándorgyűlés, bár két oldalról is részesültünk szívélyes meghívásban, tőlünk nem függő akadályok s a kedvezőtlen időjárás miatt a múlt évben el is maradt, mégis e részben is történt valami, amennyiben tek. Nagy László k.füredi ispán ur szí-

vességéből az aszalói erdőben látható pogánysiroknál eszközöl-
tünk próbaásatást; de mintbogy az ásatást a tavaszban foly-
tatni reméljük, az eredményről csak jövő évi jelentésünkben szó-
landok.

Társulatunk tagjainak száma 145, kik közül kettő: főtisztelendő
dr. Lipp Vilmos és méltóságos Nagy Imre urak tiszteletbeli, 11
alapító s 132 évdijas tag.

Alapszabályaink 14-ik pontja szerint már a megelőző két
évben tartoztunk volna évkönyvet kiadni; de mert ahhoz egy
részről kevés lett volna az anyag, sok a kívántató költség, más-
részről meg Odescalchy herczeg s a szakemberek javallására, hogy
legyen forrás, honnét a szomjazók meríthetnek, a rendelkezé-
sünkre álló s gyengén befolyó tagdíjak inkább szakkönyvek be-
szerzésére s muzeumunknak a legszükségesebbekkel való felsze-
relésére fordítottak.

Ime társulatunknak gyengén rajzolt képe!

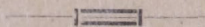
És bárha e kép a meglepő fejlődés lázas örömvonásaival
nem ragad is el, biztat a remény, hogy csemeténknek, mely a
megye jobbainak szívében jó földbe van ültetve, lassu fej-
lődése hosszú életet biztosít. A szakemberek
felajánlott közreműködése mellett, a tisztelt közönség anyagi
pártfogása lesz itt a második tényező.

Oh ne vonják meg a támogatást tőlünk! Hisz a mely
nemzet porló ősei multját ismerni nem akarja, hogy azokon
okuljon s erényeit nem keresi, hogy általuk a z i g a z, j ó
és n e m e s é r t lángra gyujtassék, azon érzik már a bomló
hulla rémitő szaga.

Övjon minket ettől a magyarok Istene!

Melhárd Gyula,

társulati titkár.

A társulat tisztviselőisége
és
igazgató választmánya.

Elnök:

Kacs Kovics Sándor ur, mocsoládi földbirtokos.

Al elnökök:

Kovács Sebestyén Gyula, somogym. tanfelügyelő, k. tanácsos.
Barla Szabó József, visontai lelkész.

Titkár s a somogyvármegyei régiségtár őre: Melhárd Gyula.

Jegyző: Grünhut Béla.

Ügyész: Vörös János.

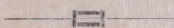
Pénztárnok: Dr. Andorka Elek.

Az igazgató választmány tagjai:

Bárány Dénes.	Dr. Németh Károly.
Begedy István.	Paal Farkas.
Bergl József.	Roboz István.
Berky József.	Gf. Somssich József.
Csépán Antal.	Gf. Somssich Imre.
Csépán József.	Schifer Antal.
Dornay István.	Svastics József.
Ehn Sándor.	Svastics László.
Gabsovics Károly.	Svarcz Samu.
Jankovich László.	Szalay Károly.
Kiss György.	Szabó Kálmán.
Miklós István.	Ifj. gf. Széchényi Imre.
Madarász Andor.	Vaszary Mihály.
Nagy Sándor.	Végh Endre.
Nemes Józsa.	Vizi István.

A

somogyvármegyei régészeti és történelmi társulat alapszabályai.

1. §.

A társulat czime : „Somogyvármegyei régészeti és történelmi társulat.“ Székhelye : Kaposvár; hivatalos nyelve : magyar.

2 §.

A társulat czélja : felkutatni a vármegye területére, multjára vonatkozó régészeti és történelmi adatokat, tárgyakat, s azokat adományozás vagy vétel útján megszerezvén, egy Kaposvárott létesítendő, a vármegye elidegeníthetlen tulajdonát képező, állandó régiségtárban öszpontosítani, s közhasználatra bocsátani.

3. §.

A társulat alapító, évdíjas és tiszteletbeli tagokból áll.

A társulati tagok felvételi módja :

a) Az alapító tagok, mihelyt azok az alábbi C. a) pontban kívántaknak eleget tesznek, azonnal a társulat tagjai s mint ilyenek az elnök, titkár és jegyző által aláírt oklevelet nyernek.

b) Évdíjas tagok a társulatba leendő felvétel végett a társulat titkáránál jelentkeznek, ki is a jelentkezők neveit a legközelebbi közgyűlés elé terjeszti, s a közgyűlés által eszközözendő titkos szavazás útján, szavazattöbbséggel a társulatba felvételnek.

c) Tiszteletbeli tagokat minden társulati tag ajánlhat, kik a társulati közgyűlés által az ajánlottak közül titkos szavazás útján szavazattöbbséggel választatnak, s az elnök, titkár és jegyző által aláírt oklevelet nyernek.

B. A társulati tagok jogai.

a) Minden tagnak a társulat közgyűlésein, valamint a választmányi üléseken joga van jelen lenni.

b) Az alapító és tiszteletbeli tagok éltük fogytaig és a társulat fennállásáig a társulatnak rendes tagjai; az évdijas tagok csak addig, míg a C. b) pontban körülírt kötelezettségüknek eleget tesznek.

C) A társulati tagok kötelezettsége.

a) Alapító tagok egyszer mindenkorra 50 oszt. értékű forintot fizetnek a társulat pénztárába; e végre a társulat titkáránál jelentkeznek, ki is a jelentkezők neveit a közgyűlés elé terjeszti; évi díj fizetésére nem kötelezhetők.

b) Évdijas tagok kötelesek a társulati titkáránál jelentkezni, s a közgyűlés által kimondott felvételük esetén évenként két (2) oszt. értékű forintot a társulat pénztárába befizetni. Ezen kötelezettség öt évi tartammal bír; a társulattól kilépni szándékozó tag az ötödik év letelte előtt köteles ezen szándékát a titkáránál írásban bejelenteni, ellenkező esetben kötelezettsége újabb öt évre szól. Halálozás vagy a vármegyéből eltávozás esetében az évdijas tagnak minden joga és kötelezettsége megszűnik.

c) Tiszteletbeli tagok évdíj fizetésére nem kötelezhetők, jogaik halálozás esetében azonnal megszűnnek.

A társulat minden tagjától elvárja, hogy Somogyvármegye területére és multjára vonatkozó régészeti és történelmi adatokat, leleteket, melyek kezeik közé jutnak, a társulat rendelkezése alá bocsátandják.

4. §.

A társulat tisztségviselői:

Az elnökség, titkár, jegyző, pénztárnok, ügyész és muzeumőr.

a) Az elnökség áll: egy elnökből és két alelnökből, kik a társulatot a választmányynal egyetértve igazgatják. A társulatot a hatóságok és mások irányában az elnökség képviseli, a közgyűléseken és üléseken előlül, s a társulat sürgős érdekében rendkívüli üléseket, sőt 20 rendes tagnak indokolt kívánságára rendkívüli közgyűléseket is összehívni tartozik s jogában áll a társulat pénztárát bármikor is megvizsgálni.

Ezen teendőket első sorban az elnök, akadályozása esetében pedig az alelnökök egyike teljesíti.

b) A titkár a gyűlésben, valamint az ülésben előterjesztői hivatalt visel, a jegyzőkönyvet vezeti s azt az elnöklével együttesen aláírja, a határozatok végrehajtásáról gondoskodik, a társulat levelezéseit viszi s az irattárra felügyel.

c) A jegyző a titkár segítségére van, s azt gátoltatása esetén helyettesíti.

d) A pénztárnok a társulat vagyionát felelősséggel kezeli, és a pénztár állapotáról az évnegyedi ülésekre kimutatást, az évi közgyűlésekre pedig részletes számadást készíteni s bemutatni, a pénztár állapotának megvizsgálását az elnöknek vagy az ügyvezető alelnöknek bármikor is megengedni kötelees. — Pénzt csak az elnök, vagy az ügyvezető alelnök által aláírt utalványra szolgáltatathat ki.

e) Az ügyész a társulat jogait védi.

f) A muzeumőr a társulat gyűjteményét felelősséggel rendezi és kezeli.

5. §.

Az elnökség, titkár, jegyző, pénztárnok, ügyész és muzeumőr választmányi üléseken szavazattal bírnak.

6. §.

A választmány 30 tagból áll; üléseit mindenkor Somogyvármegye évnegyedes közgyűlésének első napján a délutáni órákban tartja s az elnökök egyikének vezérlete alatt ezen üléseken igazgatja a társulat minden ügyeit. A választmányi tagoknak joguk van az üléseken a társulat szakába vágó felolvasásokat tartani, vagy a mások által írt értekezéseket megbirálni és felolvasni, a társulat ügyeit illető indítványokat tenni, azokra határozó szavazattal be is folyni; kötelességük pedig a választmányi ülésekre eljárni s az ügyek vitelében megbízatás szerint munkás részt venni.

7. §.

A társulat tisztviselői közgyűlésen titkos szavazat útján a jelenlevő tagok abszolút többségével választatnak öt évre.

8. §.

A választmány szintén a közgyűlés által titkos szavazással választatik oly módon, hogy az első választás után egy év múlva a választmányi tagok egy harmada, két év múlva az első választottak második harmada kisorsoltatik, három év múlva a megmaradt egyharmad rész kilép. A kisorsoltak és kilépettek helyett újak választatnak, a korábbiak ismét választhatók.

9. §.

A választmányi ülés kezdete előtt évnegyedenként társulati nyilvános ülés tartatik, melyben minden társulati tag részt vehet, szavazattal azonban csak a választmányi tagok bírnak, kik közül határozat hozatalra az előülön kívül legalább hatnak jelenléte szükséges.

Az évnegyedes ülésszak tárgyai: tudományos felolvasások, értekezések, bejelentések, előterjesztések a társulat ügyeiről, s körébe vágó tárgyokról stb.

10. §.

Évnegyedes üléseken kívül minden évben legalább két közgyűlés tartatik, ugmint: egy a székhelyen az év elején, s

egy vándorgyűlés a tavaszi munkaszünet idején. Közgyűléseken minden társulati tag egyenlő szólás és szavazati joggal bír.

11. §.

Az év elején tartott közgyűlés tárgyai: a társulati tisztviselők választása, az alapszabályok netáni módosítása, évi számadás előterjesztése, továbbá tudományos közlések, melyeknek tárgyát, valamint a közgyűlés programját a választmány állapítja meg.

12. §.

Az évenkénti vándorgyűlések helyét és idejét, tervezetét a választmány állapítja meg az évnegyedes ülésben; résztvehet ezekben minden társulati tag, amennyiben az eszközöndő tudományos buvárlatokban munkás közreműködését a társulat céljaira felajánlja.

13. §.

A közgyűlések és választmányi ülések összehívása az elnökség által történik.

Mind a közgyűlések, mind a választmányi ülések határozatai, a jelenlevő szavazatképes társulati, illetőleg választmányi tagok többsége által érvényesen hozatnak.

A közgyűlésekről és választmányi ülésekről szóló jegyzőkönyv hitelesítése a közgyűlés, illetőleg választmányi ülés folyama alatt, az elnökség, a jegyzőkönyvvezető és legalább két tag jelenlétében eszközöltetik.

14. §.

A társulat, a titkár szerkesztése mellett minden évben évkönyvet ad ki, mely mint a társulat értesítője szerepel. Ezenkívül a felolvasott értekezések stb. a „Somogy“ czimű hetilapban, mint a társulat organumában közöltetnek. Az évkönyvet minden társulati tag ingyen kapja, azonban arra külön előfizetés is nyittatik.

15. §.

A társulat bevételeit képezik a 3. §. C. a) pont alatt foglalt alapítványi összegek évi kamatai, a két forint tagdíjak, kiadványok jövedelmei s ügybarátok által tett adományozások.

16. §.

Megtakarításból és oly alapítványból, melyek alapítvány természettel nem bírnak, a választmány belátása szerint tőke alakítható; de ilyennemű tőke alapítványi természettel nem bír, s ha a célszerűség kívánja, folyóvá tehető.

17. §.

Kivánatos levén, hogy a vidéki régészeti és történelmi társulatok működéséről és állapotáról a magy. kir. vallás és közoktatásügyi miniszterium tudomással bírjon; valamint, hogy azok a magyar nemzeti muzeummal érintkezésben álljanak: a társulat muzeumának állapotáról a titkár által szerkesztendő jelentését, melyben a muzeumi tárgyak jegyzéke, illetőleg az évi gyarapodás

is felveendő, mint a nevezett miniszteriumnak, mint a nemzeti muzeum igazgatóságának évenként megküldi.

18. §.

A társulat feloszlását csak oly közgyűlés határozhatja el, mely három havi előleges hirdetés folytán ezen czélből hivatott össze, s a jelenlevő tagok két harmada a feloszlás mellett van. Feloszlás esetén a társulat vagyona és régiségtára Somogyvármegye elidegeníthetlen tulajdonát képezvén, annak gondviselése alá és használatába bocsáttatik oly kikötéssel, miként, ha hasonló czélú társulat alakulna, a vagyon és régiségtár annak birtokába megy át.

19. §.

Pecset készíttetik, közepén Somogyvármegye czimerével és következő körirattal: „Somogyvármegyei régészeti és történelmi társulat.“

20. §.

A társulati év 1879. jan. 1. veszi kezdetét.

21. §.

Az alapszabályok módosítását vagy a társulat feloszlását czélzó közgyűlési határozatok, fogantatvétel előtt a magyar kir. belügyi miniszteriumhoz megerősítés végett felterjesztendők.

22. §.

Ha a társulat az alapszabályokban kitűzött czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, s további működésének folytatása által az állam vagy a társulati tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék: a magyar királyi kormány által haladéktalanul felfüggesztetik, s a felfüggesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni feloszlás terhe alatt köteleztetik.

Barla Szabó József,
titkár.

Sárközy Titus,
elnök.

307 szám.

Látta a magyar királyi belügyminiszter Budapesten, 1879. évi január hó 12-én

a miniszter helyett

Gróf Zichy Ferraris Viktor,
államtitkár.

Elnöki megnyitó beszéd

a „Somogyvármegyei régészeti és történelmi társulat“-nak 1880-ik évi november 1-ső napján Kaposvárott a vármegye székházának nagy teremében tartott közgyűlése alkalmával.

Szivesen üdvözlöm a tisztelt tagtársakat s az igen tisztelt közönséget.

Midőn azt elnöki tiszteből kifolyólag teszem, társulatunk iránt nyilvánult amaz érdekeltség tanujelét örömmel konstátalom. — Fogadja az igen tisztelt közönség, társulatunk nevében nyilvánított legszivesebb köszönetemet.

Somogyvármegye multja, mind régészeti, mind történelmi tekintetben érdekes; — megérdemli, hogy vele foglalkozzunk.

Megdobban lábunk alatt a föld, midőn a mezőkön s virányokon járunk. — Valyon a megdobbanó föld, nem rejt-e valamit a római legiók korából, azon időkből, mikor ez országrész, melyet most S o m o g y n a k mondunk, még mint Pannónia inforiornak egy része szerepelt az akkora ismeretes világban? Nem járunk-e a rómaiak V a l c u m - a, V a c o n t i u m - a, L i m u s - a - j a fölött, melynek maradványait jelenben dus kalászokkal jutalmazó földréteg fedi el szemünk elől? — Valyon a megdobbanó föld, a B a t é - h o z közelben látható halmok, nem rejtik-e egy-egy hun, avar, vagy magyar bajnok tetemeit, ki az akkora divó nemzeti szokás szerint, kedvencz csatalován ülve, teljes fegyverzetében temettetett oda? A sirba lött nyilak vesszői, a sirhalomba leszurt kopja nyele, az alatt nyugvó bajnokkal együtt réges-régen elporlottak már; de a csaták veszedelmének, a kardnak s csatabárdnak vasa, a föld nedve által megrongálva bár, a megdobbanó föld s a látható halmok alatt megmaradtak, melyek ha ujra látandának a napot, miként meg-megvillantak egykoron az ő nemzeti istennek Hadurnak tiszteletére, fürödve a felkelő nap arany sugariban, — beszélhének nekünk, késő utódoknak, egy nagyszerű elmult korból, csodával határos dolgokat. — Valyon azon kőbalták, melyek megyénk különböző pontjairól kerültek muzeumunk birtokába, nem adnak-e kulcsot kezünkbe egy régi-régi, a kő-kor — felderítésének megközelítéséhez? — Tudjuk e mily nagy volt területe, meddig terjedtek határai ama „Somogy“-nak, hol a magyar ősvallás, a specificus magyar istennek — Hadurnak — tisztelete legtovább divott a hazában? — Be tudjuk-e bizonyítani,

hogy emez ősvallás vakbuzgó védőjének, ki az Árpáddal kötött s vérrel pecsételt nemzeti szerződés ellenére, fejedelme ellen elég merész vala, a roppant birtokos hatalmas somogyi herczegnek, K u p á n a k, valóságos vára hol volt, mert maiglan is a nép száján, több Kupa várról szól az emlékezés? — B á l v á n y o s vajlon nem azért nyerte e eme nevet, mivel ott Hadúr tiszteletéreszentelt hely volt? — A Veszprém és Palota közti téren vivott s a szeretet vallásának diadalával végződött első testvér-harc elvesztésének hírét hallván, valamelyik honn maradt táltos vajlon nem temette-e ott valahol el, a hun betűkkel vesszőkre irt szent könyvek néhányát, melyekre, mint valami nagy bűnösökre, a diadalmas fél, talán győzelmi mámorában, talán első felhevülésében, a historiai ismeret roppant kárára, az országszerte leendő megégettetés büntetését kimondá? — Vajlon tudjuk-e, hogy B é l a v á r — a Dráva mellett — melyet szláv ajku lakói, s ezeket követve, még a civilisatióra igényt tartók is, elég helytelenül mai napság „Belovár“-nak mondanak, melyik Béláé volt az e néven nevezett négy Árpád-utód király közül? s a hozzá közel lévő U d v á r h e l y t, az Árpádok közül melyik király rendelte a királyi udvarnokok lakhelyéül s birtokául? — Eme helységtől nem messze fekvő C s u r g ó — régi könyvekben C s o r g o és C h o r g o, — mikor, mily körülmények között jutott a királyi kanászok kezére? mert mint ilyen birtokot ajándékozta azt, a jeruzsálemi hadjáratából visszatért II. A n d r á s király 1217-ben a jeruzsálemi hospitalarius rendnek, mely eme hadjárat alatt neki kitünő szolgálatokat tön.¹⁾ — Tudjuk-e, hogy IV. L á s z l ó király idejében, azon adomány — donationalis — levélben, melyet annak özvegy édes anyja, Erzsébet királyné, 1277-ben D u b e z a²⁾ nevű két faluról P o n i t h vagy P o n i e s J a k a b részére kiállított, miért említettik, hogy eme két falu S e g u s d vármegeyében fekszik?³⁾ mi volt eka, hogy Somogy, habár rövid időig is, nem volt vármegeye? — Avagy csak tudjuk-e, hogy K a p o s v á r t ki építette és mikor? mert hogy a mohácsi vész előtt is már erődített hely volt, s a roppant birtokos hatalmas olygarchát, U j l a k i L ő r i n e z e t, uralta, onnan tudjuk, hogy II. U l á s z l ó király Drágfy Bertalan, erdélyi vajdát, küldte annak ostromlására 1495-ben.⁴⁾

Ha hazai történelmünknek, sajátságos kis hazánkra — Somogyunkra — vonatkozó lapjait forgatom, azon elszomorító meggyőződésre kell jutnom, hogy voltak események, melyek valamint a nagy, ugye kishazára is végzetesek valának. Végzeteseknek kell azokat mondanom, mert azon időkben számtalan, történelmi s régészeti

¹⁾ K a t o n a. Historia pragmatica regni Hungariae.

²⁾ M a N a g y- és Kis-Dob s z a nevű két falu Somogyban.

³⁾ B u d a i E z s a i á s P o l g á r i l e x i k o n, P o n i t h vagy P o n i e s J a k a b.

⁴⁾ I s t v á n f i. Regni Hungariae historia.

becsrel bíró műkincs, okirat stb. pusztult el, melyek általában hazai culturtörténelmünk kiegészítésére szolgálhatnának.

Ha nem tekintem is az első testvérharcz végzetes kimeneteletét, a kereszténységnek a pogányságon nyert diadalát megelőzőt időket, mikor a keleti származást meg nem tagadható, s ennél fogva fényüzésre hajlammal bíró őseink birtokában műkincsek alkalmasint számosabban valának, mint mi azt képzelhetnők, de a mikor okiratokról, mint ilyenekről, meggyőződésem szerint, a teljes culturális fejletlenség miatt szó nem lehetett: reflectálnom kell az Árpád véréből származott királyok korára. S lehetlennék látszik előttem, hogy közülök, különösen az első 7—8 király, kik valóban szervezőknek, organisatoroknak mondhatók, az akkoriban Somogyban lakó nemesség birtokviszonyaira vonatkozó okiratot ne állított volna ki; mert az említettem II. András király s Erzsébet özvegy királyné által kiadott két donationalis, inkább csak történelmi szempontból tekinthető. Hol vannak, ha egyáltalában léteznek eme korbéli okiratok?! hol vannak az azon korban itt — Somogyban — élt családok élet s birtokviszonyaira vonatkozó adatok?! Elszorul az érző honfi-szív, midőn a hazai történelmet buvárló elme, az Árpád-királyok, ama nemzeti fejedelmek korához, s azoknak elenyészteig ér. Az ezer éves nemzet életéhez aránylag rövid három századig tartott, a nemzeti szerződés értelmében magyar trónra emelt Árpádok uralma. Ez idő alatt nem volt elég, hogy pártviszály, egyenetlenkedés s egymást felváltó villongások dulták a hazát, fogyaszták a magyart: de a testvér- a honfigyűlölet boszuló büntetéseként jött a tatar. — A családok, birtokokosok kipusztultak; kit a tatár meg nem ölt, megölte azt az inség, az éhség, megette az elszaporodott tenevad; vagy elbujdosott s mindenét veszítve, csupán életét tartva meg, elszegényedett úgy, hogy nem állott többé módjában régi birtokába visszatérni. Kinek lett volna gondja oly időben irományaira, mikor életmentésről volt szó; mikor egy gyors futó paripa, egy jó erős kard, többet ért a világ minden irományainál?! mikor az üldöző tatárok elől futó király is, itt Segesden, a sajói ütközetben vérszázesen megsebesült s sebeiben meghalt Kálmán herczegnek várában ki sem pihenheté magát, s ismét tovább kelle mennekülnie Dalmátia felé?! — Ezen végzetes időt tartom egyik főokául, hogy nemcsak Somogyunkban, de általában az egész hazában, oly kevés okirat, oly kevés régészeti tárgy létezik az Árpád-királyok korából.

De különösen végzetes volt Somogyunkra, s annak minden lakosára, a most említettnek utána következett korszak vége. Azon időt értem, mikor a keleti rokon nép, a rég betegnek mondott s ez idő szerint talán végenyészethez közelítő török, fanatikus dühében, egy nagy s ügyes hadvezér, s az egész nyugatot meghódítani vágyó fejedelem, II. Soliman, parancsára, százezrekkel özönlé el szegény hazánkat, különösen ennek déli részén fekvő vármegyéket, köztük Somogyunkat is, szabadon

égetve, pusztítva, nem kimélve a szelid tudományok csendes tanyáit sem, melyek közt felemlítendő a Kálmán csehiben virágzott protestans iskola.*) — Lehet-e csodálni, hogy ily időben a családok, birtokosok értékes holmijöket, köztük a legértékesbet, mely birtokviszonyaikat illeté — levéltáraikat — Somogyból el, s biztosabb helyre szállították?! El lehet képzelni, hogy eme villongós időben, — mely mintegy másfél századig tartott, mikor biztonságról szó egyáltalában nem lehetett, — mennyit kelle szenvednie a lakosságnak, mennyi régészeti s történelmi tárgy veszett el vagy jutott tönkre. — Ime, másik főoka, miért vannak oly kevés számban felmutatható Árpádkori, s törökvilág előtti időkből emlékeink!

A kuruczvilágot nem merem ily határozottan illetni ama váddal, hogy akkoron a régészetre s történelemre vonatkozó tárgyak, oly nagy mérvben pusztultak volna el, mint az említettem, két végzetes korban; de azt hiszem, hogy nem maradok messze az igazságtól, ha állítom, miként akkor is, mint minden nagy hadjárat alkalmával, fordultak elő esetek, meglehetősen szörványosan, de lehetséges, hogy nagyobb mérvben is, mikor az általam jelzett tárgyak elpusztultak, semmivé lőnek.

Korunkban is, mi tudjuk, kik amaz idöket átéltük, hány családi ereklye, evő-, ivó-, és ékszer, értékesnél értékesb, adatott nagy lelkesedéssel a haza oltárára, — hány fegyverdarab, szebbnél szebb, köztük csatákban nyert, s öregeink által hiven kegyelettel megörzött emlék szolgáltatott be.

De ne gondoljunk a megsemmisült régészeti s történelmi tárgyakkal, reánk s az utánunk következőkre nézve elvesztek azok visszavonhatlanul. Tartsuk szemünk előtt társulatunk célját, fordítsuk figyelmünket azon tárgyakra, melyek ha ez idő szerint kezeink közt nincsenek is, valahol széles e hazában, ha itt nem, e hazán kívül is feltalálhatók.

Legyen szabad e helyütt az igen tisztelt közönséghez, társulatunk nevében ama kéréssel fordulnom, hogy: mindazon tárgyakat, melyek kezéhez jutottak, vagy ez után jutandnak, legyenek azok akár a régészetre, akár a történelemre vonatkozók, **különösen pedig azokat, melyek a vármegye területén találtattak**, társulatunk museumának birtokába bocsájtani sziveskedjék. — Nem kérem azokat társulatunk számára; hiszen azok museumunk minden tárgyaival egyetemben, alapszabályaink szerint, a vármegye tulajdonát képezik.

*) Lampe, historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania. Liber III Sect. I. pag. 679.

Tisztelt Tagtársak! Ismétlem. Somogyvármegye multja érdekes, megérdemli, hogy vele foglalkozzunk. „Egyik legnagyobb, legtermékenyebb és legszebb megyéje a hazának; földje, bár kevésbé ismert, de sok történeti emléket tud felmutatni a római korból, a magyar pogány időkben, a tatárjárásból, legtöbbet pedig a törökvilágból; — majd minden határban van törökhagyás, melyről különféle regék élnek a nép ajkain.” — Midőn így irtak kis hazánkról*), kinek elméjében ne fogamzanék meg a gondolat, keblében a vágy: mindent elkövetni annak multjára vonatkozó adatok, emlékek gyűjtésére?! — Munkára tehát tagtársak! munkálkodásunk a hazai cultur-történelem nagy művének egy részét fogja képezni!

Romlott szív és romlott elme,
Kit hazája hő szerelme
... tettekre nem hevít.

Sárközy Títusz.

*) Politikai Újdonságok heti lap 1857. évi szept. 23-iki száma.

Dr. Lipp Vilmos felolvasása

a társulat 1880. évi nov. 1-i közgyűlésén.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! tisztelt Tagtársak!

Midőn ma először, s reményilem nem utoljára jelenek meg körükben, engedjék meg, hogy mindenekelőtt forró köszönetemet fejezzem ki azon megtiszteltetésért, melyben önök engem, az egylet tiszteletbeli tagjának választván meg, részeseitni méltóztattak. Nem is titkolhatom el, hogy éu eme kitüntető figyelmöknek valóban megörültem, mert ez bizonyítéka annak, hogy önök elismeréssel kísérték és kísérik a hazai régészet terén kifejtett szerény munkásságomat. Ezen elismerést úgy tekintem, mint buzdítást és serkentést a kitarásra azon az uton, melyen elindultam, de a melynek végpontjától még nagyon távol vagyok.

Önök szivesek voltak engem a közgyűlésre meghivni egyszersmind felszólítani arra, hogy ez alkalommal régészeti felolvasást tartsak. Jól tudom én azt, hogy senki sem próféta a maga hazájában, különösen nem minálunk, magyaroknál, hol a legtisztább törekvés, legönzettelenebb munkakedv, legőszintébb jóakarát megbénítása, lelohasztása épen nem tartozik a ritkaságok közé. De elvégre is mi egyéb az élet, mint küzdés, egykét bajjal több vagy kevesebb, soha sem fogja a magával és céljaival tisztában levő ember circulusait megzavarni.

Engedtem tehát önök felszólításának, bár sokáig haboztam, miről szóljak önöknek. Az egylet régiségára, mint azt a hozzám beküldött catalogusból láttam, még a kezdeményezés stadiumában van; azon tárgyak, melyekről behatóbb értekezést lehetett volna tartani, már szakszerűleg ismertetve voltak. Szándékoztam egy kis körutat tenni e megyében, hogy a helyi viszonyokkal, régészeti szempontból megismerkedhessem; de ezt részben hivatalos állásom, részben a vasmegyei régészeti egylet elé terjesztett és készthelyi ásatásaimat illető emlékirat kidolgozása, részben a magyar orvosok és természetvizsgálók XXI-ik nagygyűlésén tartott felolvasásom megírása tette lehetetlenné.

Igy tehát a különleges, somogyi régiségekről vagy lelhelyekről nem szólhatok, de szólhatok, mert ebben némi tapasztalásom van, a vidéki, kiválóan a somogy megyei régészeti egylet feladatáról; sikeres működésének föltételeiről is szólani fogok, ha

van önöknek annyi szives türelmük, hogy engem végig hallgassanak.

Azon mozgalom, mely hazaszerte régiségeink gyűjtése, fentartása és evvel kapcsolatosan a honi régészet fejlődése és ápolása körül megindult, aránylag még új, alig idősebb két évtizednél. Hogy hazánk több pontján egyletek alakultak oly célra, mely sem perczentet, sem dividendát nem hoz, hanem ellenkezőleg áldozatot, önzetlen munkásságot igényel, már magában véve társadalmi életünkben komoly, figyelemre méltó jelenség. Aunak bizonyítékát látom én e jelenségben, hogy az alapjában egészséges magyar gondolkozásmód megundorodott egyrészt a mindent elnyelni készülő politikától, másrészt a hatvanas évek elején oly hirtelenül lábrakapott lázas, szédelgős anyagiasságtól, részvény és börzevilágtól, és a füsttel, porral telt eme hétköznapiasságtól elfordulva, a minden szépnek és jónak ősforrásánál, az idealismusnál, fölkarolván annak egyik tényezőjét, a régészetet, keresett menedéket. Elősegíté a mozgalmat az is, hogy divatszzerűvé vált. Ámde az sohasem baj, ha a jó divattá válik. Bizony magam, és azt hiszem, velem együtt önök is örömmel üdvözlőnék, ha a pénzkezelés, kölcsönadás és kölcsönvétel körül a becsületesség divattá válnék.

Somogy megyében egy ily egylet létezése és virágzása több szempontból kívánatos és örvendetes. Ugyanis ezen egylet közelebb hozza a szellemi munkával foglalkozókat egymáshoz, együtt működésre serkenti, a minek ismét közreműködési hatása van közvetlen környezetre. Ha az egyletnek sikerül a népban kegyeletet és érdeklődést ébreszteni a mult emlékei iránt, magának a népnevelésnek tesz szolgálatot magasabb szempontból, mert szelidíti, nemesíti az erkölcsöket, a nép gondolkozásmódját. Végre ezen egylet van hivatva arra, hogy észrevétlenül, minden felesleges hűhó nélkül, de annál biztosabban ébreszsze, éleszsze és támogassa a szellemi munkára való kedvet a legtágasabb körökben, mert elvégre is minden lelet, még a látszólag legcsekélyebb is, anyagot nyújt a gondolkozásra és tanulmányozásra mindazoknak, kik nem légednek meg a dolgok felszínével, vagy mások itéletével, hanem önmeggyőződésre törekednek. E nagy megye területén, hol aránylag oly csekély számú magasabb tanoda hirdeti a tudományos műveltség igéit, a régészeti egylet, ha azzá válik, a mivé válnia kell, tátongó hézagot pótolhat a közművelődés terjesztésében.

A somogy megyei régészeti egyletnek azonban közvetlen feladata is van. És ez röviden szólva: Somogy megye ismeretlen vagy homályos multjának felderítéséhez egy szívvvel, egy lélekkel és teljes erővel járulni. Ha ezt megteszi, fenállása, virágzása biztos, ha néhány évi munka után tud életrevaló eredményt felmutatni, az unokák fognak önök nyomdokaiba lépni, és azon az alapon, melyet önök vetettek, tovább építeni.

Nem akarok azon hibába esni: hogy ki sokat mond, semmit sem mond; épen azért, a mit általánosságban mondtam,

azt kissé részleteznem is kell. Minden lelet, minden emlék, mely a multból fenmaradt, egy egy történelmi adat, vonatkozzék az most vagy a politikai, vagy a művelődési történetre. Ezen emlékek föl kutatása, gyűjtése és föntartása első sorban is az egylet teendője. Csakhogy ezen emlékek föl kutatásában is némi rendszerességgel kell eljárjunk, ha azt kívánjuk, hogy ebből a tudományra haszon háromoljék. E rendszeresség legczélszerűbben az általánosan elfogadott régészeti korszakokhoz csatlakozik. Szükséges tehát, hogy ezen korszakokról is koczkiáltassak néhány szót.

Somogy megye régi történelmi föld, és egy tekintetben talán a legérdekesebb az egész hazában. Mikor hatolt e megye őserdeibe először ember, azt ki fogná megmondani? De ezt Európa egy pontjára nézve sem lehet constatálni. Hogy azonban már jóval a római hódítás előtt voltak Somogynak lakói, az az eddigi leletekből is bizonyos. Ezen ő- vagy barbárkor emlékeit okvetlenül gyűjtenünk kell, hisz ezekben mutatkoznak a művelődés csirái; de okakodjunk azokhoz merész kombinációkat fűzni, a hirhedt kő, bronz és vaskorszakféle trifurcatio alapján; mert nagyon könnyen csalódhatnánk és oly tengerre bocsájtánók ki sajkánkat, melynek se eleje, se vége. S habár nekem kiadták nyomtatásban, hogy e tekintetben szavam nem sokat nyom az általános latban, én mégis azon, saját leleteim és észleleteim alapján tett állításomból: hogy én egy különvált kő- bronz- és vaskorszakot képtelenségnek tartok, egy hajszálynit sem engedhetek. Gyűjtsük, mondom, e tárgyakat, de világrendítő fontosságot, mint a minővé szeretnék némelyek azokat felfujni, ne tulajdonítsunk nekik. Csak egy példát akarok felhozni, hogyan jártam én. Mint talán önök is tudják, már két év óta ásattatok Keszthelyen. Egy évig, váltig azon hiszemben voltam, hogy őskori temetővel van dolgom, mert a nagyszámban lelt bronz-ékszerek, vaskések és lepattogtatott tüzkődarabok után, melyeket a csontvázak rendszerint jobb kezükben tartottak, mást nem is gyaníthattam, míg csak az idén, tavaszon, ugyanezen tárgyak mellett és között IV. századbéli római bronzérmeket nem találtam. Bocsánat e kitérésért, de csak azért hoztam fel, hogy megmutassam, hogy a leghálásabb és legbiztosabb régészeti munka az, mely történelmi alapon nyugszik.

Ilyen mindjárt a római korszak, melyből Somogynak is ki-
jutott osztályrésze. Somogyot két római ut szelte át. Az egyik Fenéktől Kaposváron át, egyenes vonalban Pécsig huzódik; míg a másik Fenéktől délnek Böhönyéig, onnan pedig némi kitéréssel, kelet felé Szigetvárig tart, innen pedig szintén Pécsig fut, hol ezen utak a Carnuntumból Győrön át, valamint az O-Szönytől Fehérváron áthuzódó katonai utvonalokkal, mint csomópontban találkoznak. A Somogyot átszelő két katonai, római ut mellett, ha másutt nem is, bőven kell lenni római telepítvények marad, ványainak, csak föl kell azokat keresni. S minthogy eddigelé csak három helység nevét ismerjük Somogyban, u. m. Valcumot-

a mai Böhönyét; Silacénit, a mai Hencsét és Limusát, a mai Szigetvárt; azt pedig tudjuk, hogy a rómaiak után csaknem mindenütt maradtak föliratos kövek, talán sikerülend a régészeti expedíció kutatásainak, eltekintve a található másnemű római régiségektől, egyik másik római község vagy telep nevét és hollétét felfedezni, és már ezáltal is Felső-Pannonia helyrajzát egy lépéssel előbbre vinni.

Hogy a népvándorlás fergetege sem húzódott el nyom nélkül Somogy fölött, az kétségtelen; valamint az is, hogy éppen e zavaros korszak emlékeire akárhányszor már rásütötték az űskor, a történelem előtti idő bélyegét. A régészeti kutatások teladata, ezen korszak fellelt emlékeiből kipuhatolni, mily nép vagy nemzet vetődött ezen általános forrongásban ide vagy oda, és ezen jelenségeket az ismert történelmi tényekkel, a mennyire csak lehet, kapcsolatba hozni.

A népvándorlás utolsó hullámai és a keresztény középkor közé esik azon korszak, mely Somogy megyét kiválóan érdekessé teszi, mely egymaga megérdemli, hogy egy régészeti egyesület főfeladatául tekintse. És ez a magyarok pogánykora. E megyébe írt magánleveleimben már mindig hangsúlyoztam a körülményt; engedjék meg, hogy most élőlővel is kissé körülményesebben szóljak a dologhoz.

Történelmi tény, hogy a pogány magyarság legkésőbbben szűnt meg itt, Somogyban. És vajjon mit tudunk őseink eme állapotjáról bizonyosat, részletest? Van-e fogalmunk magánéletük, ruházatjuk, ékszereik, szokásaik, házi eszközeik, fegyvereikről? — Bizony, ha rösteljük is a dolgot, de meg kell vallanunk, hogy Közép-Afrika néger törzseit, minden tekintetben jobban ismerjük, mint saját őseinket, azokat, kik vérükkel szerezték meg e hazát a mi számunkra. Mi, kik kiválólag történelmi nép vagyunk, kik mindig hivatkozunk dicső múltunkra, kik alkotmányos önértékünket visszavisszük a pusztaszeri gyűlésig, éppen azokról, kik ezen gyűlésen vetették meg a magyar állam alapját, keveset vagy éppen semmit sem tudunk. Uraim! Ez nem olyan dolog ám, a mivel dicsekedhetnénk. Ezen százados mulasztás pótlására önöknek uraim, kik itt a helyszínén laknak, kell az első lépéseket megtenniök. Somogy azon talaj, melyben, ha valahol, a pogány magyarok legtöbb emléke rejlik. S ki volna e nemzeti munkára inkább hivatva, mint a helyi régészeti egyesület? És e munkában Somogy őrege-apraja, kellő felvilágosítás mellett, segítségzet fog nyújtani. Tegyétek ezt uraim helyi ügygyé, megyebeli becsület-dologgá, ne rettenjenek vissza egy-két meghiusult kísérlettől, csalódással végződött ásatástól; kutassanak kitartással, nyerjenek meg az ügynek minden nagyobb vidéken egy-két buzgó embert kik minden alkalmilag felmerülő jelenséget figyelemmel kísérnek és azt az egyesület vezetőinek azonnal bejelentik; ériék be egyelőre a legszerényebb sikerrel, ne engedjék a dolgot feledésbe, tespedésbe sülyedni, és akkor tapasztalni fogják, hogy az egész nemzet elismeréssel és hálával

fogja követni lépésről-lépésre törekvéseiket, hogy leküzdve a kezdet nehézségeit, minden oldalról szellemi, sőt még anyagi pártfogással is fog ezen folyamatba hozott ügy találkozni.

S habár, szerény meggyőződéseim szerint, az imént megérintett ügy képezné a somogy megyei régészeti egylet főfeladatát, evvel mégis mind a megelőző korszakok, mind a következő keresztény középkor emlékeinek gyűjtése együtt jár. Ugrás sem a természetben, sem a régészetben nincsen; a jelenségek mind előre, mind hátra egymással szerves kapcsolatban vannak. Somogyot illetőleg az egyleti munkásságnak még a török-világ emlékeit, valamint az újabbkori magyar műpar czikkeit, a jelen század elejéig, nem különben a történelmi becsü tárgyakat mind a forradalmi, mind az arra következő időtől le egészen napjainkig sem szabad figyelmen kívül hagynia, ha általános, közművelődési szerepének megfelelni akar.

Mindamellettt ki kell jelentenem azt is, hogy az egyleti munkásság eredményét első sorban is csak a megyei nagy közönségnek az ügy iránti általános érdeklődése biztosíthatja. Ha ezt nem vivják ki uraim, fáradságuk két harmada kárba vész, lépten nyomon fönnakadhatnak. — Hogy ezen annyira kívánatos érdeklődés létrehozassék, két mód kínálkozik s mindkettőt egyszerre kell fogamatba venni. Az első: az egylet zászlaja alá minél több tagot sorozni. A másik: megyei régiségtárt felállítani, melyet a közönség is látogathat. Az első a régészeti ügy néhány lelkes apostola is keresztül viheti, a másiknak megalkotása azonban több fáradsággal jár. Ennél szükséges először, hogy a megyei, városi és községi hatóságok mindazon történelmi érdeklél biró tárgyakat, melyeket eddig külön helyben őriztek, a régiségtárba összegyűjtsék, ha másképen nem, letétképen, tulajdonjog föntartásával. E tárgyak többnyire zászlók, fegyverek, jelvények, használaton kívül helyezett pecsétnyomók, emlékérmek. Másodsor: a hatóságok közvetítése folytán a megye területén volt czéhek ládái, poharai, korsói, pecsétnyomói, egyéb szerei, valamint okmányai helyeztessenek el a régiségtárban. Harmadsor: szállitassanak oda mindazon, római feliratos kövek, melyek talán itt-ott, a megyében templomok vagy más épületek falaiba illesztvék. Negyedsor: szállitassanak fel mindazon megyei lakosok, kiknek birtokában régiségek, régi fegyverek, edények, butodarabok, vagy bárminémű, ide vágó tárgyak vannak, hogy azokat a megyei régiségtárnak vagy örökre, vagy a tulajdonjog fentartásával engedjék át. Apelláljunk hazafiságukra, a helyi patriotismusra, mutassuk meg nekik, hogy áldozatkészségük nem egyesek, hanem a közjó, a közművelődés javára vétetik igénybe, hogy ezáltal szülőmegyéjüknek, tehát saját maguk és utódjaik számára épen a megye székhelyén örökké nevezetes, és ércznél maradandóbb emléket állitanak. Meg vagyok róla győződve, hogy e megye lelkes lakossága megérti a kor intő szavát, mert tudja, hogy minden ország, nem nagy vidéke, csak műveltség foka után íteltetik meg; hogy humani-

tárius intézmények dolgában most, midőn Somogy is megnyílt, végre valahára a világforgalomnak, Magyarország más haladottabb megyéivel versenytérre kell szállania, és végre, mert át kell látnia, hogy a hazafiséggel, mely fönséges szóval a legutóbbi időkben annyi visszaélés történt, nemcsak a politika mezején, hanem a tudomány és műveltség terén is lehet s kell is a közjón lendíteni.

Ezen általános régiséggyűjtés mellett és közben a régészeti egyesület igazgató választmánya megállapítja az ügyrendet a tervszerű munkabeosztás alapján. Itt mindenekelőtt szükséges, hogy egy oly törzskönyv létesíttessék, melyben az őskori, római, népvándorlási, ó-magyar, és keresztény középkori lelhelyek külön-külön jegyzékbe vétessenek.

Az őskori lelhelyeket illetőleg, az eddigelé ismerteken kívül, egészen a véletlenre kell magunkat bízunk. Azon helyeket, hol sirdombok vannak, egyelőre mind az őskor rovatába lehet venni, bár korán sem kell hinni, hogy minden sirdomb őskori; hogy melyik osztályba tartozik egyik, másik, azt majd csak átkutatása után lehet constatálni. A római lelhelyeket kiválólag a főntebb jelzett és minden pannoniai térrépen kimutatott, két katonai utvonal mellett kell keresnünk és ott meg is fogjuk találni. Evvel azonban nem akarom azt állítani, hogy távolabb az utaktól is nem lehetne római települések nyomaira is akadni. A népvándorlási nyomokat, azt tartom, itt Somogyban csak a véletlen szerencse fogja feltüntetni. Az ómagyar lelhelyek felkutatását úgy lehetne rendszeresíteni, hogy mindenek előtt a még most is használatban levő, ősrégi magyar helynevezések irassanak össze, jobban mondva, jelöltessenek ki egy részletes térképen. Másodszor kerestessenek ki a Somogy megyére vonatkozó régi, kivált Árpádkori okmányokból, a régi helynevek és határozottságú meg, ha lehet, ugyanazon okmányok alapján, azok egykori holléte, ha ma már nem léteznének. Ily helynevek alatt a nemesak létező vagy már elpusztult helységek, hanem hegyek, dülők, erdők, rétek, várak, romok bevágások, utak, barlangok oly elnevezéseit értem, melyek már hangzásuknál, vagy értelmiségöknél fogva elárulják az ősrégi magyar eredetet. Tisztába jöven így a helyrajzi fekvéssel, az egyes pontok szakszerűleg megvizsgálandók lesznek, nincsen ott, vagy közvetlen szomszédságukban valami vár, erődítmény, sáncz, tábor vagy temetkezési hely nyoma, és ha igen, az tüzetes átkutatás alá veendő. Legczélszerűbb lesz ezen munkát egy külön bizottság kezébe adni, a mely erről beszámol a közgyűlésnek. A keresztény középkort illetőleg, az egyesületi törzskönyvi jegyzékbe veszi a megye területén létező román és góth stíli templomokat, kápolnákat, zárdákat, vagy ezek romjait, alkalmilag ezeket fölméreti és lerajzoltatja, és e tekintetben érintkezésbe teszi magát az országos műemlékek bizottságával, ha egyik-másik műemlék föntartása miatt országos segílyt akarna igénybe venni.

Jól tudom én azt, t. Közgyűlés, hogy mindezt egyszerre megtenni, felfujni nem lehet, hogy évek kellenek ahhoz, míg az egyeslet minden irányban nevezetes eredményekre tehet szert. De elvégre is nem azért áll össze egy egyeslet, hogy azt várja, hogy a sült galambok a szájába repüljenek, hanem hogy vállvetett erővel és munkával vigye ki azt, a mi egyes embereknek lehetetlen. Több rokonegyeslet működik már hazánkban, de nemcsak működik, hanem virágzik is; több vidéki muzeum és régiségtár diszesít már egyik, másik kisebb várost, mely azelőtt legföljebb boráról vagy cigánybandájáról volt nevezetes. — A vasuti összeköttetés összébb hozta az országokat, vidékeket egymáshoz, Nyugateurópa mívelt lakói a természet minden áldásaival bőven elhalmozott hazánkat is sűrűbben fogják látogatni, rólunk kedvezőbben itélni, ha tapasztalni fogják, hogy a természet adományai mellett culturális téren is mindinkább, jobban mozgunk, terjeszkedünk.

Becsés figyelmökkel t. Tagtársak, melyet felolvasásom iránt tanusítottak, visszaélni nem akarok és így befejezésül azon szivből jött óhajom fejezem ki: adja az ég, hogy a somogymegyei régészeti egyeslet minden irányban, de kivált ómagyar régiségek, a történelem e néma kutforrásai körül mihamarább oly vivmányt mutasson fel, mely széles e hazában örvendetes visszhangra találjon; továbbá: adjon az egyeslet nekem alkalmat, hogy iránta való tiszteletemet ne csak szóval, hanem tettel is bebizonyíthassam!

Okmány-ismertetés.

Nagy Ferencz, országgyűlési képviselő ur, szivességéből juttott muzeumunk birtokába a vasvári káptalannak 1409. évi május 2-án Halastói Miklós s fia Bertalan bemutatására, Telekesi Domokos és neje Margit részére kibocsátott Keresztur és Kiskorong birtokokra vonatkozó, hártýára irt eredeti átirata.

Barla Szabó József, még mint titkár, ezen okiratot megküldvén Nagy Imre urnak, tőle oly érdekes ismertetést vett, hogy annak nyilvánosságra hozásával, az eredeti okmány teljes szövegének közlése nélkül is, hasznos dolgot cselekedni s a t. tagtársaknak érdekes olvasmányt vélünk nyújtani.

Az ismertetés a következőképen szól :

Különösen tisztelt főtisztelendő ur!

A vasvári káptalannak 1409. máj. 2. án kelt oklevelét sziveskedett velem közölni a végett, hogy azt másoljam le és tartalmát ismertessem meg.

Az eredeti oklevelet és másolatát van szerencsém megküldeni; az utóbbit azon kéréssel, hogy a vett használat után azt nékem valamelyik Okmánytárban való közlés végett alkalmilag visszaküldeni sziveskedjék.

A főntemlített oklevél Vasvármegye XIV. és XV-ik századbeli helytörténetére és birtokviszonyaira forrásul szolgál s abban IV. Béla királynak 1256 febr. 25-én kiadott oklevele is átirva lévén, Árpádkori adatot is tartalmaz.

A Halastói és Telekesi már kihalt családok Vas megyében kiterjedt birtokok tulajdonosai valának. Halastó és Telekes nevű helységek mai nap is főntállanak, Zalavármegye határszélén feküsznek egymás mellett, Körmentől délre, az ugynevezett Hegyháton.

A nevezett családok egy nemzetségből származhattak, mit onnét hiszek, mert a vasvári káptalan 1409. ben királyi meghagyás folytán kívánta be Halastói István fiától, Miklóstól és ennek fiától, Bertalantól azon okleveleket, melyek Keresztur és Kis-

Korong birtokok jogviszonyaira vonatkoznak, hogy azokat Telekesi Bálint fia, Domokos és neje részére hiteles átiratban kiadhassa, kik azután ezen okiratok erejével birtokjogaikat kikeresni és megvédeni kívánták.

Halastói Miklós és fia ezen felhívásra elsöben is felmutatták a káptalan előtt IV. Béla királynak 1256. febr. 25 én kiállított oklevelét, melynek rövid tartalma oda terjed, hogy a király hívének, Preiszlow fiának, Izsónak megengedte, hogy férfi ivadék nélkül való kihalása esetében birtokait vejeinek hagyhassa; igen hihető, hogy a nevezett Izsó csakugyan férfi magzat hátrahagyása nélkül halt el és hogy utána vejei örököltek, kiktől aztán leányágon valószínűleg a Halastói családbeliek származhattak; mert IV. Béla király oklevele a XV. század elején eredetben a Halastóiak birtokában volt. Preiszlow, hogy nem magyar származású vala, mutatja neve; egyik főbb ura lehetett a Stíria déli részén és Vasmegye alsó felében megtelepült vindus népfajnak, mint a Petenyédi (a mai Petáncz) Nádasdiak, kiknek XIII-ik századbéli őseiről a Hazai Okmánytár VI. kötete 28, 45 és 135 lapjain több oklevelet közöltem; ugyanazokra vonatkozik az V. köt. 265. lapján kiadott oklevél is.

IV-ik Béla király oklevele után átírta a vasvári káptalan saját oklevelét 1372. szept. 6-ról, melyszerint a káptalan Opuliai László herceg és nádornak Vasvárott 1372. aug. 17-én kelt levelében megkerestetett, hogy Halastói István fiának, Miklósnak és Kereszturi Mikola fiának, Tamásnak, Halastó, Keresztur, Muzna és Korong nevü birtokain határjárást teljesítsen; ezen eljáráshoz nádori emberekül megnevezvén Koráthföldi Jánost, Sárközi Györgyöt és Muznai Mártont; a káptalan ennek folytán az első helyen nevezett nádori ember közbenjöttével Péter kántor-kanonok által a szomszédok jelenlétében elsöben okiratunk szerint csupán Muzna nevü birtok határát járta körül s ellenmondás nem történvén, ezen helységet Halastói Miklós és Kereszturi Tamás birtokában továbbra is meghagyta.

A határjárásnál, mint szomszédos helységek, a következő, jelenleg is meglevő helységek említetnek: Dolina, Szalmoncz, Szombathely és Lindva, továbbá András fiának Lökösnek és Szécsi Miklós bánnak birtokai. A határjárás folyamán felsorolva találjuk még a Babavölgye, Hidaspatak, Bélaház, Simonremetuta és Bélaházvölgye érdekes helyneveket.

Muzna birtok, mint már föntebb említettem, az ugynevezett Tóthság közepén fekszik; nem hihető tehát, hogy ott a XIV-ik században magyarok laktak volna, még is érdekes az, hogy a helynevek a határjárási bizottság által magyar nyelven jeleltettek meg, mit csak úgy magyarázhatunk meg, hogy a birtokos Halastói és Kereszturi családbeliek magyarok lévén, a Simonremetutját, Babavölgyét stb nem a nép nyelvén, hanem magyarul nevezték meg a bizottság előtt.

A rövid oklevélről talán már hosszasan is beszélek; szolgáljon ez mégis tanuságául annak, hogy régi okleveleink fõntartása és megõrzése mennyire szükséges, mert mindegyik rejt magában részint köz-, részint helytörténeti forrást s szeretett hazánk múltjának földerítésére adatot szolgáltat.

Bocsásson meg fõtisztelendõ ur, hogy ezen alkalommal csak ily csekély ismertetéssel szolgálok; Somogymegye portális birto-
kosairól ígért munkámat más sürgõs teendõm miatt még eddig nem készíthettem el.

Magamat becses hajlamaiba ajánlva, hazafiui üdvözléssel vagyok

Budapest, oct. 28. 1880.

igaz hive

Nagy Imre.

A magyar-egresi ólom-relief.

A magyar-egresi ólomrelief, mely Nagy László kapos-füredi ispán ur, illetőleg Freystädtler Vilmos főbérő ur szivessége folytán, somogy megyei falajból, a magyar-egresi határban fekvő bötögfői dűlőből került társulatunk birtokába, muzeumi-kis gyűjteményünknek egyik legerdekesebb darabját képezi.

Az alábbiakban tehát ezen érdekes leletünket, mint szerény fáradozásunknak egyik szép gyümölcsét, kívánom az érdeklődő tisztelt közönségnek s pedig egyik szép nevű hazai régészünk becses magyarázata kíséretében bemutatni.

Ezen kis reliefünk nemcsak a kezdetben előttem egészen rejtélyes s némileg keresztény symbolikára utaló alakjai, hanem lelhelye tekintetéből is, magára vonta egész figyelmemet, érdeklődésemet. A lelhely után ítélve, mielőtt symbolicus értelmét csak bármikép is megfejtani tudtam volna, az ólomreliefben a legnagyobb valószínűséggel római műemléket láttam, a mennyiben ugyanazon talajban már megelőzőleg, egy, a Nemzeti Múzeumban is bemutatott, burleszk humorú, komikus színészfőt ábrázoló bronz-szobrocska, terra sigillata edénytöredékek, római téglák, Vespasián fordított köriratú ezüst érme s több másféle római érmeek találtattak. Meglehet, hogy e területen valamikor római tábor, vagy colonia állott, de melyet az idők vihara, vagy a népvándorlás árja elpusztított; a dús kalászokat termő bötögfői szántóföldön azonban, mint saját szememmel is láttam, jelenleg semminemű épület, vagy rom nyomain sem látszanak; s így e talajról most joggal elmondhatjuk: „Sic nempe jam seges est, ubi Troja fuit.”

Ezen leletünket Dr. Lipp Vilmos is lerajzoltatá; rajzát közlé Sopronban lakó tudós barátjával, Paur Iván urral is, hogy tőle, mint az ily tárgyak magyarázatában nagyon is jártas régésztől véleményt kérjen.

Paur Iván ur egy, minden részleteiben nagy tudományoságról tanuskodó levélben válaszol, melyben nagy szakismerettel, szépen magyarázza a symbolicus alakokat s reflektál Lipp ur minden észrevételeire. A levél eredetije velünk is közöltetett, melynek nyilvánosságra hozható adatai alapján én is bátor lesek az egresi ólomreliefet a tisztelt olvasóközönséggel megismertetni.

Az egresi ólomtábla azonban nem egyedüli a maga nemében; már több régiségtár bir egy-két ilyen példányt, de az eddig

ismertek száma 15-nél nem több. Épen a mult évben a Balaton mellékén, egyik római sírból előkerült ilyen példányt ajándékozott Lipp ur is a vasmegyei muzeumnak; a Nemzeti Muzeumban két példány látható; közölök az egyiket 1809 ben Slavoniában, Vukovárott, a másikat pedig Mitroviczán lelték; mindkettőről Haliczky Antal értekezik a Tudományos Gyűjteményben.¹⁾ Valószínűleg a bukaresti muzeumban is van egy-két példány.²⁾

E példányok egymáshoz feltűnően hasonlítanak.

Mielőtt azonban saját leletünk symbolicus alakjainak magyarázatába bocsátkoznám, szükségesnek látom előbb annak, a mennyire csak lehetséges, t. i. a mennyire az oxidatio megenyedi, tüzetes leírását adni.

Ezen 95 cm. hosszú, 78 cm. széles, 2—3 mm vastagságu négyszögletes ólomlapon, két korinthusi oszlopon nyugvó apró, paizsokból képezett, félköralakudiszes iv alatt elterülő térség, négy egymásfelett álló mezőre osztható, melyekben ugyanannyi symbolicus csoportozat látható.

Az első és legalsó mező közepén, több állat között kétfülű urna látszik, melynek balján, derekán gyűrűzött s fejét az urna felé emelő kigyó, mögötte kakas, jobbán pedig heverő oroszlán s e mögött egy három'ab (tripos) alakjai domborodnak ki. Ugyan ez a berendezés a Kehrer-féle muzeumi táblán is, míg a mitroviczin épen ellenkezőleg állanak.

A második mezőben, egyenes vonalban elhelyezett csoportozat középső tárgyát gömbölyű asztal képezi, melyen egy hal, s mellette három étkező alak szemlélhető; mind a hárman az asztalra nyulnak, de a középső baljában melléig emelt poharat is látszik tartani. Az étkezőktől balra két egymással kezefogó, mezítelen alak áll, míg jobbra egy fa látszik, mely mögött két öltözötes alak szemlélhető, melyek közül az első valamely állatot (nyulat, rókát?) tart egyik kezében felemelve; a másik lóhoz hasonló fejét balra fordítja.

A harmadik, érdekes csoportozat közepén egy hosszú ruhás leeresztett kezeiben kötelet vagy zsineget tartó női alak áll, melytől jobbra s balra egy-egy feléje fordult lovas alakja domborodik ki, azon különbséggel azonban, hogy míg a balfelöli egy hason fekvő, mezítelen emberen, addig a jobbfelöli pedig egy delphinien van elhelyezve. A jobbfelöli lovas háta mögött még egy, jobb'ában dárdát, baljában paizsot tartó római gyalogos, a balfelöli mögött pedig egy nőnek alakja vehető ki.

Mindezen csoportozatok felett, a félkörű diadalív alatti térben, egy, feje körül hét águ nimbus, azaz dícssugarakkal bíró alak mellképe tűnik fel, mely jobb'ját mintegy áldásra emeli, baljában pedig sisakkal fedett világ-golyót tart; redőkbe szedett s derékon cingulussal övezett alsó ruhája felett, jobb vállán össze tűzött tógát visel s a dícssugarakon kívül, feje mellett, jobbról

¹⁾ Tud Gyűjt. 1818. III. 64. lap.

²⁾ Odobesco levele. Arch. Ért. I. 129.

s balról egy-egy csillag van elhelyezve. Ezen alak négy száguldó által vont quadrigán látszik ülni, azon megkülönböztetéssel azonban, hogy a lovak közül kettő jobbra, kettő meg balra tart.

A lap két felső sarka, melyek a diadal iv által szabadon hagyattak, derékon gyűrüt képező kigyót s e mellett egy csillagot, mint diszitményt hordanak. E beosztás és diszítési mód a N. Muzeum tábláin is feltalálható.

Most már a jelképes kompozíció jelentésének megértésére nem kellene egyebet tennem, mint Paur Iván ur levelét szóról szóra adnom; de midőn ezt megteszem, engedtessek meg a teljesebb megérthetés kedvéért saját tanulmányaimat is helylyel — közzel közbeszöhetni.

A relief magyarázatát illetőleg, Paur ur mindjárt levelének kezdetén igen helyesen kijelenti, miszerint egyéni felfogás szerint ugyan igen eltérőleg fog magyaráztatni, mint p. o. a bécsi camea; az erdélyi — Litterati által koholt — Ssynx, melyről maga is bir egy angol nyelvű értekezést; vagy Sestini Aequas-sza, de mégis nézete az: hogy az egész előadás, az egyes jelképes csoportokat sorban alulról fölfelé véve, a potheosisra utal.

Meg kell vallani, hogy igen jeles hazai s külföldi régészek, nem minden alap nélkül, igen fontos okoknál fogva, Paurétól eltérő magyarázatot adnak e tárgynak s azt a Mithras-tisztelethez vonakoztatják,¹⁾ de mint Odobosconak főnebb idézett levelében is látjuk, ez még minden kétséget kizárólag bebizonyítva nincsen, s Paur értelmezése mellett pedig eléggé valószínűeknek látszó érvek küzdenek; közöljük azért az ő magyarázatát s küzdünk mellette mindaddig, míg annak alaptalansága ki nem derül.

Hogy tán még sem tartoznak reliefünk s a vele rokon táblák a mithraticus emlékek közé, tekintsük csak Odobesco kételyeit, melyeket főnebb idézett értekezésében a mienkhez hasonló ólomreliefek leírása után felvetett. „Tartoznak-e ezek is — írja Odobesco — a Mithras-tisztelethez, mint néhány a főjelenetet körülvevő járulék elhítené a világgal? De hiányszikabika, mely a matiszteletnek lényeges pontja és egyébként mily nevet adjunk ama két lovasnak? minőt amaz istennőnek, mely őket elválasztja s az oltár fölé hajol? Mit jelentsen a háromláb fölé helyezett hal? E jelenetben van valami, a mi semmi ismert vallásnak nem sajátja, meglehet, hogy egy egészen helybeli kultusznak tulajdonítandó az, melyet a római gyarmatosok Dácia őslakóitól átvettek.“

Paurtól eltérőleg, de még legkevésbé találóan fejtegeti Halitzky is a vukovári relief alakjait²⁾ „A mi a sokféle formákat illeti — írja Halitzky — melyek a most említett táb-

¹⁾ Arch. Ert. I. K. Új folyam. II. Rész. 213 l.

²⁾ Lásd. Tud. Gyűjt. i. h.

lácskán ki vagynak nyomva, tagadhatlanul igen nehéz megállapítani, hogy mi végre készítettett s mit jelent? Csekély vélekedésem szerint Apollo istenségnek holmi templomában egy római férj és asszony között szerencsésen végbe vitendő házasságért szenteltetett. Erre látszanak célozni azon három személyek, kik az oltárnál, vagy inkább asztalnál ülnek; gyaníthatóképpen ezek nem mások, mint a vőlegény, a menyasszony és a pap (haruspex) jövendőmondó. Ugyanezett jelenti nyilván a két lovasok (mint a lakodalom vendégei) között álló leányzó. Mert feltevéen, hogy ezen ólom-táblácska nem egyebet jelent, mint Apollo istenségnek tiszteletére szolgáló áldozatot, szembevethető mindjárt, hogy sem az áldozat maga sehol se fordul elő, sem az áldozó pap szent kötelességét teljesítvén; azon kívül az asztalnál ülő és a lovasok között álló asszonyi személyek egy áldozat mellett egészen haszontalanok volnának. De mondja talán valaki, ugy, de a rókának lefjtése áldozatot jelent? Éppen nem, sőt ez erősíti leginkább vélekedésememet, hogy házasság végett készítettett az egész tábla, mert az, hogy az asztal, a mely mellett ülnek, minden oltári tűz és edények nélkül szükölködik és hogy a rókának lefjtése oly közel esik mellette, elegendőképen vitatja, hogy az asztalnál ülők a rókának beleit a jövendőt mondó által megvizsgáltatván, a házasságnak jövendőbeli szerencsés, vagy szerencsétlen sorsáról akarnak tudósítani.⁴

De lássuk már most, minő alapon állítja Paur, hogy e relief apotheosist ábrázol?

„Az urna több állat között — mondja P. — a halálra és az eltakarításra vonatkozik.“ — Ezen értelmezés által az urna jelentése ugyan meg volna fejtve, mert a rómaiak szerették elhunyt kedveseik földi maradványait urnákba zární; de nincs megmagyarázva az, hogy a készítő mit akart, a körülte elhelyezett állatokkal: kigyó, kakas, oroszlánnal jelezni. — Ha nem tévedek, ezen állatok, legalább a kigyó és kakas, jelentik az eltakarított hamvai felett örököző *geniuszokat*, azon szellemeket, melyeknek kötelességök leendett a kedves hamvakat minden, ha szabad mondani, megszentégtelenítéstől megóvni. Ezen állításom igazságának bebizonyítására szabad legyen hivatkoznom Rich tekintélyére, kinek állítása szerint¹⁾ a rómaiaknál a kigyó a *genius loci*, vagyis valamely helyiség felett örököző geniusz jelképezésére használtatott.²⁾ Ha valamely helyiség tisztán tartása, a közönség figyelmébe lett ajánlva, ugy azon helyre, mint jelenleg Olaszországban keresztet, ugy a rómaiaknál kigyót festettek. A kigyó képe igen gyakran előfordul Pompeji házai, konyhái s mindazon helyein, melyeknek tisztán tartása általában kívánatos volt. A kakas hasonlólag az örökös és éberség jelvénye. A

¹⁾ Rich. „Illustriertes Wörterbuch der Römischen Alterthümer“ 34. l.

²⁾ l. Serv. Virg. Aen V. 85.

római mythologia¹⁾ a kakast Aesculap, az éjj istennője s a lareszek legkedvencezbb állatjának tünteti fel, mert ébersége miatt a ház igazi őrzőjének tartották; viaskodó természete s ébersége miatt kedvelte őt Mars is, annál is inkább, mert kukorikulásával a győzelmet hirdeté.

A második és harmadik részletben, a temetkezési szertartások egyes actusaira vonatkozó csoportozatok jelentéseinek teljesebb megérthetésére, vessünk pár pillanatot azon, a törvények által is szabályozott gyász-szertartásokra, melyek között a rómaiak halottjaikat eltakarítani szokták.

Ezen szertartásokról a következőket állithatjuk.²⁾ Mihelyt a haldokló lehunyta szemeit, a hozzá tartozók azonnal keserves sirásban törtek ki (conclamabantur). A temetési szertartásoknak libitinarius névvel nevezett rendezője azonnal meghivatá az öltöztetőket, kik a holtat megmosni, megkenni (pollinctor), tógába öltöztetni s az így feldiszitett hullát a hideg vagy diszágyra (lectus funebris) helyezni tartoztak. Jó illat gerjesztése végett, melléje acerra, vagy turibulumnak nevezett füstölőt, a vestibulumnak nevezett előcsarnokba pedig picea, vagy ciprus ágat helyeztek, annak jelzésére, hogy a házban halott van.

A bullának ünnepélyes kíséret mellett való eltakarítása közönségesen a nyolczadik napon ment végbe; ezen actus vagy a praeco által lett az utczán végig, ünnepélyesen kihirdetve, vagy csak egyszerűen, egész csendben elrendelve. Előkelő halottak tetemeit közönségesen a délelőtti órákban szokták eltemetni, míg a szegények és szolgák holt testei a legrégebbszokás szerint az éjjeli órákban takarítottak el.

A nagyobb pompa s ünnepélyességgel végbement temetési-menet rendezésére, a rend fentartására, egy designatornak nevezett rendező jelettetett ki, kinek tisztében egy feketébe öltözött lictor és egy accensus (szolga) segédkezett. A gyászmenet élén haladtak a zenészek (tibicines és cornicines), számra tizen, kik után következtek az egész külsejökben a legmélyebb gyászt és fájdalomat feltüntető s a zenészek kísérete mellett, a megholtra gyász és dícsdalokat zengedező praeficae-knek nevezett gyászoló hölgyek.³⁾

A régieknek mindent dramatizálni akaró hajlama szülte azon szokást is, hogy a temetési menetben az elköltözött egy archimimusnak nevezett egyén által személyesített, ki az elköltözöttet egész modorában utánozni tartozott;⁴⁾ ily alkalmakkor comicus

¹⁾ Lübker. „Reallexicon des classischen Alterthums“ 381 l.

²⁾ l. Pauli „Real-Encyclopedie der classischen Alterthumswissenschaft“ és Lübker i. m.

³⁾ Ezen különös szokás még most is divik Olaszország két vidékén, a geracei egyházmegyében fekvő Canalo és Agnara-ban, hol *ripetitrice* nevezett alatt teljesítik a nők ezen szolgálatot a temetéseknél, l. Rich i. m. 493. lap.

⁴⁾ „Pavo archimimus personam ejus (Vespatianil) ferens imitansque, ut est mos, facta et dicta vivi“ Sveton. Vesp. 19.

jelenetek is fordultak elő, de néha ocsmányságok utánzására is vetemedtek. Az archimimust környezék a tánczosok s egyéb comicus személyek (Iudiones, histriones, scurrae), kik a menetben mindenféle nevetséges dolgokat műveltek. E comikus csoport után hozták és pedig mint Polybiusból tudjuk (VI. 53), szekereken az elhunytak, az elődök és ősöknek néha életnagyságn feldisztített felöltötzetet, vagy csak egyszerűen keretbe foglalt viasz-álczáit (imagines maiorum); ezek után lictorok kíséretében, mint a Constantin diadalmenetét ábrázoló bécsi kameán is látjuk, vitték az elhunytak diadaljelvényeit, dísz koszoruit, dicsőséggel szerzett fegyverzetét, vagy azon, az elköltözöttnek tetteit magasztaló táblákat, melyeken a megholtak tengeri s szárazföldi diadalai, általa elfoglalt városok képei voltak rajzban ábrázolva. S csak most, mindezen csoportozatok után, hozták magát a jóillatu anyagokkal körülfüstölt hullát egy lectus-funebris, vagy lectica nak nevezett hordágyon, mely a gazdagoknál nem ritkán pazar fénynyel volt ékesítve, elefántesonttal kirakva; ezen biborszínü, aranynyal áttört takaróval fedett hordágyon a halott kissé felegyese'dve feküdt.

A hordágyat részint a rokonok, de leginkább a felszabadított szo'gák vitték, míg nagy férfiak, s imperatorok temetésénél senatorok s lovagokról is tétetik említés. A halott után minden kétséget kizárólag jöttek fekete és sötétszürke gyászöltönyökben az elhunyt rokonai, örökösei, felszabadított szolgálai, közelebbi s távolabbi barátai, végre a nagy tömeg, mely ez alkalomra a praeco által meghivatott. A temetési díszmenet a fórumra vonult, hol az elhunyt rokonainak, vagy barátjainak egyike a rostra, vagy szószékről a megholt felett dicsérő gyászbeszédet tartott. Ily beszédet leginkább csak a férfiak, néha azonban a haza körül érdemeket szerzett nők felett is mondottak, mely szokást a szenatus később a nők azon érdemeinek elismerésül szentesített, hogy ők a galliai hadjárat alkalmával minden kincseiket és ékszereiket a haza oltárára áldozák. A fórumról a menet azon helyre tartott, hol a temetés, vagy elégetésnek kellett megtörténni. A rómaiaknál különben az eltakarításnak mintkét neme, úgy az eltemetés, mint az elégetés szokásban volt, csak hogy K. u. a második századig az elégetés gyakrabban fordult elő. Ennek daczára azonban az eltemetés régebbi szokás s épen ezért a conservativ érzelmü Corneliusok egész Sulláig az eltakarítás ezen módját használták.

A temetkezési helyek rendesen a városon kívül, kinek kinek saját birtokán, vagy egyenesen ezen célra vásárolt oly helyeken voltak, melyek a községtől sűrűn lettek látogatva pl. a Via Appia, Aurelia s Flaminia-n. Közös temetője Rómában az Esquilinuson csak a szegények, szolgálak s elítélteknek volt. Ha a hullát nem égették el, úgy azt vagy földalatti kifalazott helyiségbe helyezték, vagy mint nálunk szokás, a földbe temették. A koporsó (capulus, arca) közön'ségesen ugyan fából volt, de készítették még márvány s egyéb más kövekből is.

A helyet, hol az elégetés történt ustrina, vagy ustrimumnak nevezték, mely majd közvetlenül mellette, majd távolabb feküdt a sirbolttól. Ezen helyen volt az oltár alakjára bárdolatlan fából) összerakott máglya, roqus, melyen a hulla elégetendő volt. A máglya körül czipruságak voltak a földbe dugdosva.

A hullát ágyastól tették a máglyára, de ekkor szemeit ismét felnyitották, reá koszorukat, virágokat, ékszereket s egyéb aján-dékokat hánytak s azonkívül ugy a máglyát, mint a halottat meg-hinték tömjén, drága kenetek és szagos olajokkal.

Ekkor a legközelebbi hozzá tartozók égő fáklyákat, vagy szurokba mártott fonalat ragadának s elfordított arczczal gyújták meg a máglyát; a praeficae-k pedig a körülállókkal együtt a bu-cszatatót énekelék. Égés közben az üszköket folytonosan illatsze-rekkel s borral locsolák, míg a gladiatorok lovagi játékokat pro-dukálnak. Ha a máglya leégett, kioltották — a gazdagok borral — a tüzes hamut s az összegyűjtött hamvakat, maradványokat drága illatszerekkel vegyítve, egy ezelra agyag, márvány vagy néha fémből készült urnába zárták, melyet aztán felkoszorozottan s szalagokkal felékesítve, a szagos anyagokat tartalmazó edé-nyekkel együtt, *Have! Salve! Aeternum vale!* bucsu-kiáltások között a sirkamarába helyeztek. E ténynyel a szertartás is bevé-gződött s az összegyűltek a szokásos licet — *ire licet*, — elmehek kiáltással haza bocsáttattak. A temetés után a kilenczedik napon az u. n. novemdialiák által, ismét megemlékeztek az el-bunytról. E napon az elhunyt szellemének áldozatokat mutattak be s egy *coena ferialis*-nak nevezett halotti tort ültek; e tor, gladiator játékok s egyéb mulatságokkal összekötve, a halottas háznál, de néha a sir mellett is tartatott.

Mint fentebb említém, e változatos szertartás főbb mozza-nataira vonatkozhatnak reliefünknek is a második s harmadik mezőben elhelyezett csoportozatai.

A második mezőről P. ur azt mondja, hogy az „a tor, jel-képezve Lykon, vagy Ulisses lakomája által.“ A fönnebbi elő-adásban a torról, mint a temetési ünnepélyességek legutolsó mozzanatáról lett említés téve, de azzal, hogy az ólomlapon a tor mindjárt az eltakarítást jelző jelvények felett áll, szerény nézetem szerint a művész tán a sirnál csapott lakomára s játé-kokra, a lőfejű emberrel pedig a tömeget mulattató maszkíro-zott alakokra akart utalni.

A harmadik mező csoportozata P. szerint: „A *decursio* a rognál, hol az előbb eltemetettnek viaszképe égettetett el. A

1) „Rogum ascia ne prolitó“ Cíc. 22

lovas a delphinnel és a másik a holt testtel, az istenített győzelmeit jelképezi: terra marique, vizen és szárazon. A középen az özvegy a szurokba mártott kötéllel, melylyel a farakást ő, vagy a császári utód lángba borította.* A decursio, a főnnebb idézett munkák szerint, katonai hadgyakorlatot is jelent; de Paur ur itt a decursio funebris-t (peridromé), azon, több római classicus-ban is leirt s Antoninus Pius columnájának talapzatán pedig képen is ábrázolt katonai tisztelgést, dísz-felvonulást érti, melyet a hadsereg az elhunyt császár, valamely nagy férfiú vagy a csatában elhalt jelesek sirjainál teljesített. Ugyanezen csoportozatra vonatkozólag P. ur még írja, hogy: elmésen lettek választva a helyszűke miatt szekerek helyett lovon ülő hadvezérek; az egyetemi könyvtárban excerptált jegyzeteimben, — melyek tevékenységi koromra emlékeztetnek, — így: „I Cavalieri romani correvano allora a' cavallo intorno alla piramide, al snono de generreschi stromenti. Dopo di essi segnavano dei c a r r i, sopra i quali vedevanti delle persone mascherate, che representavane i piu illustri Imperadori, e i piu famosi generali dell' Impero.“ A delphin itt nem hal, hanem egy a hajóhadászatnál alkalmazott vetsúly, projectil, — ólomból való nagy delphin alak, mely a hajóra zúdított a fedezet és fenék szétrombolására. A meztelen alakkal a megölt, nem elfogott ellenség van jelképezve — despoliatus.“

Mielőtt még a harmadik csoportozatnak két, eddig meg nem fejtett alakjáról szólnék, a delphinre vonatkozólag, mely különben a cethalak egyik kisebb neméhez tartozik, csak azt akarom megjegyezni, miszerint még az sem szükséges, hogy azt ólomlapunkon projectil, vagy vetsulynak tekintsük, mert Lübker szerint ¹⁾ a delphin s pedig első sorban, a tenger s istenei symbolának is tekintetett, mi által Paur ur szép értelmezése annál inkább megáll.

A harmadik csoportozatban, mint említők, a lovasok háta mögött még egy római gyalogos képe is szemlélhető; az első a díszmenetben említett gyászoló nőket (praeficae), a második pedig a hadsereget jelentheti. Hogy ily műveken a térszűke miatt a művészek egyes alakok által egész tömegeket akartak képviseltetni, példa a bécsi camea, melyen a nagy közönséget egyetlen tógába öltözött szenátor s egy nő képviselik.²⁾

Lássuk már most a legfelső, közvetlen a diadalív feletti gruppot.

„Ez — írja Paur — az istenített a quadrigával. Hogy imperátor volt, jelzi a világgolyó kezében. A nimbus az átszellemü-

¹⁾ i. m. 248 lap.

²⁾ i. Illustrierte Zeitung N. 1961 Jän. 29 1881. 90. lap.

lést — Verklärung — akarja feltüntetni. Ez azon nimbus, mely szerinte m a corona radiata abroncsának elhajlásából ered.“ A csillagok közül Halitzky szerint az egyik Phosphorust (hajnali), a másik pedig Hesperust (esti csillag) ábrázolja.

A nimbus, valamint a hal (ichthüsz), a Megváltó jelképe, mely az őskeresztény műemlékeken gyakran előfordul, voltak azon adatok, melyek alapján csekélységgem az egresi reliefben, mint a fönnebbi értelmezésből most már látom tévesen, pannoniai őskeresztény műemléket látott.

Bizonyára kíváncsiak lehetünk most már arra is, hogy az ólomlap eredetileg mi célra készülhetett? Paur ur e tekintetben is nyilatkozik, a mennyiben írja, hogy: „a tárgy egy az istenített larariuma számára készülhetett.“ Ezen értelmezés valószínűségét, a már előadottak nyomán a két felső szögletben látszó kigyó díszítmény is igazolni látszik.

A lararium a gazdagok házaiban egy kis fülke, vagy szobácska, a szegényekében pedig a tűzhely (focus) volt, hol a házi isteneknek, a lareseknek szobrai s a család kegyelt tárgyai voltak elhelyezve.

Ha tán a föntebbiekben kifejtett értelmezéssel mégis tévedtünk volna s a reliefnek a Mithras-tiszteletre vonatkozásága Lajard Felixnek az erdélyi mithraicus táblákról irt hires munkájából¹⁾ minden kétséget kizárólag bebizonyítható, tegyék meg ezt azok, kik elég szerencsések e munkához juthatni; én részemről megelégszem azzal, hogy a figyelmet e fontos leletekre fordíthattam.

A lelet három darabban került muzeumunkba, de ennek az az oka, hogy a találó béresek benne aranyat vélvén, három darabra törték, vagy vágták s csak ekkor mentette meg Nagy László ispán ur ezen érdekes darabot a barbár kezek további káros hatásától. Az előadottak nyomán tehát látjuk, hogy leletünk mind lelhelyét, mind symbolicus tartalmát illetőleg, érdekes pannoniai, római műemlék.

A mű készítésének korát illetőleg, elfogadhatjuk Halitzky nézetét, ki a sláviai ólomtáblákat, melyhez pedig a miénk egészen hasonló, Kr. u. a harmadik század végére, vagy a negyedik elejére teszi, az on fontos oknál fogva, mivel az első császárok alatt virágzott művészetet már rajtuk meg nem találjuk; a technika már későbbi időre, az ugyanezen talajban talált bronzszobrocskával együtt a római művészet hanyatlási korszakára vall; mindazonáltal barbar műnek épen nem mondható.

¹⁾ Lajard. „Memoire sur deux bas-reliefs mithriaques, qui ont été découverts en Transylvanie.“ Paris 1840

Anyagát illetőleg még csak azt kell megjegyeznünk, hogy az ólom a régi népek által inkább technikai czélokra, mint művészi tárgyak feldolgozására használtatott s így a mi ólomtáblánk is a N. Muzeum két táblájával együtt, azon kevés, a rég elmúlt időkből reánk maradt műtárgyak közé tartozik, melyekről Hoffman B. V. gráci tudós az Arch. Ertesítő legújabb füzetében értekezik.¹⁾

Végül szabad legyen még azon óhajomnak kifejezést adni: vajha a szerencse több ily érdekes lelet birtokába juttatna bennünket, hogy Somogyvármegyének a régészetre nézve majdnem egészen incognita talaját a tudós világ előtt e tekintetben is érdekesebb s vonzóbbá tephessük!

Melhárd Gyula.

¹⁾ Arch. Ért. Uj folyam I. K. II. Rész 210 s köv. lapok.

Néhány somogy megyei körsánczos őshalomról.

Ha a lezajlott történelmi századokra tekintünk, úgy tűnek fel előttünk, mint óriási setét barlang, melynek csak bejáratánál áll a jelenkor gyermeke, de melynek sötét mélyében szemünk világa elvész. Vagy mint Kiss Ferencz írja: „Az őskorra való visszapillantás és a végtelen világtérbe vetett szemlélődés abban egyeznek meg, hogy minél messzebbre terjed szemlélődésünk ebben, annál gyérebbül tehérő alakzatok tűnnek előnkbe; az őskort illetőleg szinte minél messzebb hat a gondolkodó ész a föld és lakóinak őseredeti kifejlődési korszakába, annál vastagabb, annál áthathatatlanabb köd fogja az elmélkedőt körül, melyen át az elhunyt élettől csak foszlánymaradványok, többnyire érthetetlen nyelven beszélnek hozzánk.“¹⁾

A kutató emberi ész azonban, mely nyugtot nem ismer, mely a multat is jeleníteni törekszik, meggyűjti a tudomány szövétnekét, hogy ennek jótékony világánál mind mélyebbre bocsátkozva, hozhassa felszínre az emberi szellem egykori nagyságát hirdető megmohosodott kincseket; az archaeologia lámpájával behatol a megmérhetetlen üregbe s mint egyik t. tagtársunk mondá: a mohos kövekből, műemlékekből támaszt az új kornak fiakat, az elszórt csontokat megeleveníti, mint Ezekiel profecziája.²⁾

Ily czélból, ily szándékkal alakult meg a somogy megyei régészeti s történelmi társulat is s így is fogott igazi jó akarattal a munkához. Társulatunknak is, czélja megyénk multját beborító sűrű fátyol fellebbentése, a messze multból hátramaradt műemlékeknek összegyűjtése s megőrzése, vagy azoknak, mint hozzánk szóló mindmegannyi rejtélyes kérdésnek megfejtése.

Ily kérdő jeleknek tekintem én amaz emberi kéz alkotta őshalmokat is, melyek megyénk területén sokhelyütt, mint a régi történelem tanui, magányosan, vagy néha kétszázával is, sértetlenül fennállanak.

Ez őshalmok, melyek a sűrű ködlepte mesés multba vezetik vissza gondolatainkat, sajátyszerű alakjuknál fogva, egyszerre a kérdések özönet támasztják a szemlélőben! Azonnal szeretné az emberi kíváncsiság tudni, kik, mikor s mily czélból emelték e halmokat, melyek már annyi nemzedéket láttak maguk körül

¹⁾ Arch. Közl. I. k. 178. /

²⁾ Ezek 37, 14.

feltűnni és ismét elenyészni? Rövid kérdések biz ezek, de annál nehezebb is rájuk a biztos feleletet megadni! Mert mi sem könnyebb, mint csalatkozni épen e halmok egykori mivoltára nézve s misem nehezebb mint véleményt mondani azon népek hátramaradt művéről, melyeknek nemcsak nevét, de még emlékét is rég befedte a feledés fátyolával a gyorsan muló idő. A nép leghamarabb török-hányásnak, török-tatár idők érthetetlen maradványainak tekinti.

A többek közt ily halmok vannak közel Mosdóshoz, az u. n. szalacscai dombok; Aszaló mellett, a desedai halmok; a jaádi, apánkai erdőben, a nép által „Pogánylakás“-nak nevezett halmok; van egy magányosan álló Marczali határában, Csepelyen, Karád közelében, a szakácsi határban stb. összeírásuk folyton tart.

Az elősorolt halmok nagy részéről, már eleve is, anélkül, hogy tudományos ásatást eszközölni kénytelenítettünk, bátran elmondhatjuk, hogy egykor megyénk területén élt népek sirhalmainak tekinthetők. De, hogy az őshalmok mind sirhalmok lennének, azt valamennyire ráfogni nem lehet, mert „számtalan ásatásnál bebizonyult, hogy nem minden halomban rejlenek hamvedrek, csontok, fegyverek, kőbalták, vagy akármi más eszközök s maradványok; valamint az is kiderült szakértői vizsgálatoknál, hogy olyan halmok is léteznek, melyekben soha sem volt valami elrejtve, minélfogva ezek megbírálásánál egészen más szempontból kell kiindulni.¹⁾“ A falu-szemesi temetőben álló magányos halom is, nem sirhalom, hanem a legnagyobb valószínűséggel a közelében levő „Bolond vár“ vigyázó, vagy őrhelyéül szolgált.

Nem célom most még ez ősi sirhalmokról szólni, minthogy ezek még csak most várnak a tudományos kutatások s tanulmányozásra. Van azonban a somogy megyei őshalmok közt néhány, melyek saját szerű körsánczos alakjuknál fogva vonták magokra figyelmemet, egész érdeklődésemet; milyenek a marczali, csepelyi s karádi körsánczos őshalmok.

Társulatunk megalakultával első régészeti kirándulásom a marczalii őshalomhoz történt, melyre Zverina Józset urodalmi főerdész ur hívá fel figyelmemet, hol ő rókaljuk ásása közben durva agyagedény-töredékekre bukkant.

E halom Marczalitól keletre, a félórányi távolságra fekvő vizenyős és süppedékes berekben, a gyótai pusztára vezető uttól balra, pár száz lépésnyi távolságban kiemelkedő szigetforma terület középpontján fekszik. Magassága $3-3\frac{1}{2}^{\circ}$, kerülete $26-27^{\circ}$; a halom laps felületének átmérője $6-7^{\circ}$; köröskörül $1\frac{1}{2}^{\circ}$ magas sánczczal környezve. A pár száz öl hosszú szigetet minden oldalról, néhol életveszlylyel is járó süppedékes, szombékos berek környezi; a sziget szélét ezen felül keletről a mocsáron keresztül menő patakocska, nyugatról pedig helyenként magas sánczczal bíró u. n. holtárok szegi; nyugatról a nem messze eső száraz területtől az árokig egyenes irányban czölöpözés nyomai is látszanak.

¹⁾Bubics Ede. Vasm. rég. egyeslet 1880. évi jelentése.

A halmot Zverina ur szivességéből 1879-ik év július havában volt szerencsém felásatni. Az ásatás a már említett urna töredékek találása következtében, már előre a legszebb reményekkel kecsegtetett. Embereinek a legnagyobb lelkesedéssel s kíváncsisággal fogtak az ásatáshoz, természetes, ha nem mondanám is, mindegyik első akart lenni az elásott kincs s pénzhalmaz felfedezésében. Én ugyan kincseket nem vártam, de sokszor kincsekkel is felérő bögréket, cserepeket, holmi apróbb bronz tárgyakat magam is reményltem. A halom tetejének középpontján, egyenesen lefelé, kezdtük az ásatást; egy délkeletnek huzott metszés segítségével pedig a kiásott földet takarítottuk el.

Mindjárt a halom felső részében a már említett, szabadkézzel készült, durva edénynek töredékeire, egyes kisebb edény-fülekre, melyek csak zsineg, vagy hur számára készülhettek, ráakadtunk, de egyebet semmit sem találtunk, pedig az egész halom mesterséges földhányásnak bizonyult. A tovább kutatás s ásásban kitarásra egyedül csak azon gondolat lelkesített, hogy majd a halom alján, a sík földben találunk rá a sirra, mint ez némely népek temetkezési szokása volt.

Azonban ezen reményemben is csalatkoztam, mert estére kelve, szomoruan győződtem meg arról, hogy a sík földben sincs semmi, sőt bár a halmot egészen felhánytuk is, abban az említettekén kívül semmit sem találtunk.

Ezen látszólag eredménytelen ásatás mégis azt eredményezte, hogy a cserepek primitív alakjából ítélve, meggyőződtem, miszerint mesterséges őshalommal van ugyan dolgunk, de mely a leletek hiányánál fogva épenséggel nem tekinthető sirhalomnak.

Most lépnek tehát csak előtérbe e kérdések: mi volt valamikor e halom, mi lehetett eredeti rendeltetése, mely népnek maradványa ez?

Kisértsük meg a következőkben e kérdésekre felelni.

A halomhoz vezető czölöpözés nyomai arra mutatnak, hogy azon nép, mely a czölöpöket oda beverte, hosszú ideig tartózkodhatott e vidéken; s a mocsáros talajból kiemelkedő szigetnek terjedelmes volta pedig arra utal, hogy azon nép tán e helyet veszély idején menedékhelyül, a halmot pedig igen valószínűen áldozati, vagy imahelyül emelte és használta. Vár, vagyis erősség nem lehetett, mert ahhoz igen csekély és gyenge; figyelőpont sem volt, mert a sziget legmélyebben fekvő pontjáról is a vidék messze szemlélhető.

Könnyen megállhat ugyan még az a feltevés is, hogy azon nép, mely e helyet használta, a halmot vezére, vagy ha tetszik főpapja sátora számára a tisztelet s főnség kifejezésére emelte; de mindazon adatok, melyeket e helyre vonatkozólag felhozhatok csak azon nézetet támogatják, hogy e halom hajdan ima, vagy áldozati hely volt.

Az újabbkori anthropologiai kutatások azt bizonyítják, hogy a legrégebbi népek életében is a vallás nem kis szerepet játszott;

vallásos ténykedés szentelte meg úgy a magán, mint a nyilvános életet s annak tiszteletére, kit mint felsőbb lényt tiszteltek s imádtak, különös, az ő tiszteletére szentelt helyekkel is bírtak.

De az áhitat ezen helyei a legrégibb időkben nem voltak tető alá szorítva, hanem Isten szabad ege alatt, berkek és ligetekben s hegyeken, földből hányt oltárokon áldoztak valódi, vagy képzelt isteneiknek. A templomok rendszeres építése csak a kultivált népeknél tapasztalható s ezeknél is csak a későbbi időhez van kötve. Mert igen is valószínű azon nézet, hogy az embernek nemcsak tartózkodási, de még első isteni tiszteleti helyére nézve is, az első épületi anyag a föld volt és pedig nem csak a legrégibb, a történelem előtti, de még a későbbi időkben is, mert ez esett közvetlen keze ügyébe, ezzel bánhatott el céljaira legkönnyebben. A nomád élet sem mozdíthatta a templomoknak, mint rendszeres épületeknek létesítését; ideiglenes volt az embernek tartózkodási helye, felszedhető sátorokban fanyázott, s ha állított is emlékeket, csak olyakat, melyeknek hátrahagyása nem sok anyagi veszteséggel járt.

Hogy az Európát lakó legrégibb kor népei, mint a germánok is, kik isteneiket nem akarták emberi alakban ábrázolni s falak közé zárni, nem építettek templomokat, hanem a berkek s ligetekben tarták isteni tiszteletüket, arról tanuskodik Tacitus is.¹⁾ Néhány ily vallási szertartásokra szánt helyet meg is nevez²⁾; volt egy azon hely közelében is, hol Varus elesett. Tacitusból tudjuk azt is, hogy az istének s papok székhelyeiül szolgáló berkek s ligetekben oltárok is voltak, melyek közelében álltak a pogány papok lakásai. E berkekben tartották a germánok nemzeti szent ereklyéiket, hadi jelvényeiket s áldozati készleteiket. — A szent iratokból tudjuk, hogy a pogányok módjára még a zsidók is szerettek a berkekben s magassági oltárokon áldozni, miért a próféták meg is fenítik őket.³⁾

Nem tehető fel tehát némi joggal a marczi halomról is, hogy az egy, a hajdankorban itt élt nép áldozati helye, oltára volt, hol a germánok módjára tán a fatisztelet is létezett, mert a helytől ma sincs messze az erdő, hajdan pedig az egész vidék erdőtől volt környezett?

A régi népek előtt még a vizek is szentek voltak; Tacitus is említést tesz Herta berkének szent taváról, melyben az istennő fürdött s kocsija mosatott. Mindezek azonban csak pusztá feltevések.

Az Arch. Közlemények II. köt. 112. lapján id. Kubinyi Ferencz is említést tesz a leleteiről nevezetessé lett gombai várhegyen található áldozati helyekről, melyeknek leleplezése ha-

¹⁾ Tact. Germ, 9

²⁾ Tacit. Annal. II 12.

³⁾ 2 Kir. 13. 14.

zánkban a legújabb felfedezések közé számítandó, mely minden esetre figyelemre méltó. A szarvas és lócsontok arra mutatnak, mondja tovább Kubinyi, hogy itt az ős hajdankorban szarvasokat s lovakat áldoztak; az áldozó hely környékén előforduló edények pedig mind megannyi oklevelek arra nézve, hogy az akkori ős lakosok áldomást is ittak. Mindezek akarva, nem akarva, azon kegyeletnél fogva, melylyel elődeink iránt viseltünk, azoknak szokásaira emlékeztetnek.

Nem lehetnek-e tehát a marczali halom tetejében talált edények is, az áldozás alkalmával használt edények maradványai? Igaz ugyan, minthogy nem minden halom tartalmaz egyuttal csontvázakat, ereklyéket s vannak oly halmok is, melyek valamely előkelő megholtnak emlékeül emeltettek, melyeknél a halotti tor, szertartás épúgy meg lett tartva, mintha a halottat oda temették volna, mely eljárás leginkább heves s vesztett csaták után divott, midőn az illető holtak testét sem a csata helyén eltemetni, sem onnét elhozni nem lehetett: nincs kizárva azon lehetőség sem, hogy az ilyen emlék-sirhalom felső részében talált cserép darabok a szertartás maradványai is lehetnek. Ezen utóbbi lehetőség azonban a czölöpszés és árkolás által a marczali halomnál ki van zárva.

Hogy a marczali halmot más minden feltét kizárásával áldozati helynek tekintsük, fényesen bizonyít mellette Bubits Edének a vasmegyei régészeti egyesület 1880 ik évi jelentésében megjelent „Altes Haus“, vagy a kőszegi ó-ház, kelta áldozati-helyről szóló értekezése.

Ezen nagy tudománynyal irt s a kritika által is tetszéssel fogadott értekezés, a mi körsánczos halmainkra, azok eredeti rendeltetésére, valamint azon népekre vonatkozólag is, melyektől származhatnak, fontos s utbaigazító adatokat tartalmaz.

Hogy rámutassunk azon népre, melytől szerény véleményem szerint a somogy megyei körsánczos halmok is erednek, nagyon helyén valónak tartom itt, röviden szólni azon népekről is, kik egykor szép Somogy megyénk termékeny területét lakták. Mert mind a tudós R ó m e r is mondja:!) „Ámbár tudva levő dolog az, hogy őseink bejötté és honfoglalása előtt, mely már a történelmi kornak jó előhaladtába esik, különféle népek lakták és mivelték hazánkat, kikkel sem faj, sem nyelv, sem kormányzat, sem a családi élet viszonyai nem kötnek össze bennünket, még sem lehetünk egészen egykedvűek azon kérdés fejtegetésénél, hogy: ugyan kik lehettek ezen áldott szép hazának, ezen áldott földi paradicsomnak ősi lakói? Igaz ugyan, hogy ezen kérdésekre sem nevekkal, sem származási fákkal, sem békés, vagy harci viszonyaik elmesélésével határozottan — minden kétséget kizárólag — nem felelhetünk mégis nem vagyunk oly szerencsétlen helyzetben, hogy felőlök épen semmit sem tudnánk.

Azt is be kell ismerni, hogy Somogy megyére vonatkozólag a régészeti kutatások csak most indultak meg s a múltból e megye őstörténetét illetőleg vajmi kevés anyag áll rendelkezésünkre, de még sem vagyunk e tekintetben sem minden segédforrás s támasz nélkül.

Azt hiszem, hogy azon adatok, melyek a dunántúli megyék őslakóira eddigelé különféle tudósoktól összeállítottak, általunk is bátran használhatók.

Arra nézve, hogy megyénk már a történelem előtti korban, mely hazánkra nézve körülbelül Kr. e. 4 ik századdal kezdődik, már lakott volt, nagyon kevés anyag áll még rendelkezésünkre; de a kőkorba eső jaádi átfurt agancsok s ezek társaságában talált durva, köröm-benyomással díszített cserepek, a különféle kőszerszámok azt bizonyítják, hogy Somogy megyét az emberiség nagyon régen lakja.

Az újabb kutatások eredményeiből pedig azt tudjuk, hogy a történelmi kor kezdetén a dunántúli részekben s így valószínűleg megyénkben is szláv eredetű illír-törökök, s kelta népek (Araviskok, Skordiskok, Bojok) laktak. A kereszténység előtti első században Pannonia már a műveltség terjesztő római jogar alá kerül. Már C a e s a r rá vetette szemét a szép Pannoniára, azt el is foglalja, ha B r u t u s és C a s s i u s tördőfései őt K. e. 44-ben utól nem érik. A hódítás munkáját a vitéz, de egyszersmind ravasz A u g u s z t u s hajtotta végre egy év alatt t. i. 34—33-ig és 29-ben tartotta diadal-ünnepét Rómában a japodok, dalmaták, pannonok s minden a dunáig lakozó keltogermán néptörzsek leigázása felett. A római uralmat megyénkben muzeumunk több tárgyai is tanúsítják.

Ezek uralmát a népvándorlás árja söpri el. A negyedik században megjelennek itt a h u n n o k, de egy század mulva bekövetkezett bukásuk után Pannoniának lakosai lesznek a k e l e t i g ó t h o k s helyüket az ötödik század végével elfoglalják a l o n g o b a r d o k, míg a hatodik században megjelenik ismét egy ural-altaji néptörzs az a v a r o k, kik miután szövetségeseikkel a longobardokkal elfoglalják Dáciaát, a Duna s Tisza közti részeket, végre szövetségeseiket is kiverve urai lesznek egész Pannoniának. (Itteni uralmukról fényesen tanuskodnak dr. Lipp urnak keszthelyi ásatásai is.) De őket is elsepri, mondhatni megsemmisíti az idők kegyetlen vihara és 250 évi fennállás után az avar birodalom romba dől, megsemmisül úgy, hogy még nyoma sincs maradékának. Az avarok bukása után szláv népek árasztották el e haza különféle vidékeit, míg végre a honalapító Á r p á d b a n a kilenczedik században feltűnik a magyar dicsőség napja e haza egén, s a négy folyó által áztatott szép ország a magyar jogar alá kerül, melytől később sem tatár-kegyetlenség sem török hódítás nem volt képes bennünket megfosztani.

Kérdés már most, hogy az elősoroltak melyike volt e halom építője?

Pulszky Ferencz a „Pesti Napló“ 1880. szept. 12-iki számának tárczájában a nagyfalusi, szilágysági ásatásokról értekezvén, azon nézetének ad kifejezést, hogy az országiszerte honunkban található halmok építői, valószínűleg a népvándorlás korában élt népek voltak. Szerinte ezen halmokat csak olyan népek építhették, melyek huzamosabban tartózkodtak hazánk területén, pl. az avarok és hunok; s minthogy a bennök talált csatrészek s bronzdarabok nagyon hasonlítanak egymáshoz, csak feltételesen tarthatók avar maradványoknak, de nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy ezek hunok sírjai, (huzamos tartózkodásuknál fogva csak ők voltak képesek ily óriási munkát végezni). Különben Pulszky szerint is csak akkor határozhatók meg egész határozottsággal, ha bennök érmek is találhatók, mint más avar emlékek között byzanthi aranyak.

De e nézet azonban csak a sírhalmokra áll, nem egyszer-mind más rendeltetésű földművekre is, mert pl. a marczali halmot Bubits ur fentebb idézett értekezésének adatai nyomán a legnagyobb valószínűséggel kelta emlékek kell tekintenünk.

Az idézett értekezés szavaival élve, nézzük, minő eljárást követtek a kelták áldozó helyeik kiszemelésénél — mennyiben bír a marczali őshalom is azon kellekekkel, a melyeknél fogva a bojok, araviskok s a későbbi quadok az isteneik szentélyeül használtak? Vannak-e egyéb emlékek is, melyek a pogány kelták Somogy megyében való tartózkodását bizonyítják?

„Az újabbkori anthropologiai kutatások nyomán kiderült, mondja Bubits ¹⁾ hogy azon földhalmok, melyeket eddig igen sok helyen török, tatár, franczia stb. halmoknak tartottak — valóságos ősi halmok s rendeltetésükre részint sírhalmok, részint az istenek tiszteletére emelt szent helyek valának; különösen pedig azon lapos tetejű halmok, melyek többféle alakban építve, két, háromszorosan, nem igen magas sánczokkal s megfelelő árkokkal, mintegy nem mindenki által megközelíthető állapotba tétettek.“

„Lapályos helyeken, tömör közettel meg nem áldott hegyes vidékeken, ezen áldozati földművek többnyire tiszta földből építvék. Hegyes vidékeken a kiálló, magányos sziklátak alakíták át. A földből készült művek alakra nézve, különféle változtatással készültek, a mint azt a kiszemelt talajnak átadomítása engedte. Az építménynek kiszemelt tér körül széles s gyakran igenis mély árkot buztak; az így nyert földet a körül árkolt térre hányták s abból a tumulus-forma nagy halmokat készítették, melyenek Alsó-Ausztriában nagy számmal láltatnak p. o. Marchegg, Spanberg és Mistelbachnál, vagy pedig az árokból nyert földből az árok mellett sánczokat csináltak.“

¹⁾ i. h.

„A tumulusok a sík és dombos helyeken gyakoriabbak, mint az ősi hegyeken, mert ezeket egyrésztől csak most kezdik kutatni — tehát ismeretlenek; de meg kevés, egyesleg a talajból kiemelkedő nagy ködmez van oly alakkal s kerülettel, hogy Woodan isten tartózkodási helyeül használni lehetne; de meg a kelták is ott imádták leginkább isteneiket, hol a talajból megélni is lehetett.“

De nem bír-e a marczali őshalom is az itt felsorolt feltételekkel; nemde ez is körsánczczal van környezve; az árok s mocsár által megközelíthetetlen állapotba téve? Nem gondolnám tehát, hogy csalatkozunk, ha azt kelta-maradványnak tekintjük.

De tán a keltáknak megyénk területén való tartózkodása kétséges?

Megnyugtatót e kérdésre is tudunk felhozni.

„A Duna völgyét lakó kelták — írja Bubies — szomszédsági viszonynál fogva is kereskedelmi összeköttetésbe ereszkedtek a görögökkel, különösen a macedonokkal, kiknek érmeit, az u. n. tetradrachmákat nemcsak elfogadták forgalmi pénzekül, hanem gyakran utánózták is, a mint a leletek tanusítják meglehetősen barbar módon. Leginkább kedvelték II. Fülöp macedon király érmeit. Ezen ezüst érmek, mint utánzások, igen gyakran fordulnak elő hazánkban, mi azt gyaníttatja, hogy a kelta törzsek egymással folytonos összeköttetésben voltak. Ezen utánzott érmek a fölapon Zeus szakállas fejét, a hátiapon lovagot mutatnak. Jellemző, hogy minél későbbi az utánzás, annál röszabb a veretés, jeléül annak, hogy a roszt utánzást mindig roszzalban utánózták. A felirás többnyire oly roszt, hogy abból Fülöp nevét sehogy sem lehet kibetűzni. A hol ily féle ezüst érmek találtak, bizonyosságul szolgál, hogy ottan valamely kelta-törzslakott.“

Marczaliban s környékén tudtommal ugyan még nem találtak ilyféle érmeiket, de igen is Kányán s Köttсэн, honnét legnagyobb öröömre már két db. is került muzeumunk birtokába; az egyiket ajándékozá id. Gabsovics Károly ur, a másikat, mely művészibb kivitelű, Horváth Gábor szolgabíró ur.

De kérni valaki: miképp bizonyít a messze eső Köttсэн talált lelet, a marczali halom kelta volta mellett; miként következtetik abból, hogy Köttсэн és vidékén kelták tanyáztak, hogy Marczali mellett is azoknak kellett lenni?

A dolog nagyon természetes.

A szünnapok alatt közvetlen Köttse szomszédságában fekvő Csepelyen megfordulván, Horváth Gábor ur kalauzolása mellett, mind árt az út felett, a községtől keletre eső dombtetőn, a nép által „Barátokasztalá“nak nevezett, ép oly méretű körsánczczal bíró őshalmot találtam, mint a marczali. Köttsetől nem messze délnyugotnak fekvő Karád határában, közép Toldypusztá mellett, a hegyoldalban hasonlóképp körsánczos halom áll; aljában pedig hosszan tartó sásos mocsár terül el; igaz ugyan, hogy ezeket fel nem ásattam, de az eddigiek után ezeket is a

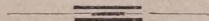
Kötsén s vidékén élt kelták maradványainak tekintem. A kelta-
érmek a keltáknak e vidéken való tartózkodására utalnak; a kör-
sánczos földművek pedig kelta maradványoknak tartatnak s bizo-
nyulnak. Így Köttse, Csepely, Marczali mellett, ez pedig az előb-
biek mellett bizonyít, vagyis mind a három a keltáktól fennma-
radt isteni tiszteleti hely.

Lassanként már több kelta-émlék kezd somogy megyei
talajból napvilágra jöni; eddig ilyeneknek tartatnak azon fibu-
lák, pallos és lándzsa is, melyek Marczali tőszomszédságában,
Bizén, ásattak ki, melyek jelenleg Semogyvárott a grófi gyűj-
teményben őriztetnek.

Törekedtem Somogy megye helyneveiből is a keltáknak
itteni tartózkodása mellett nyelvi emlékeket is gyűjteni, de ezek-
ből Dr. Sterba János, az illető helyneveket inkább szlávból ma-
gyarázván, kiforgatott.

Midőn így értekezésemnek végére jutottam, csak egyik
zsenge gyümölcsét akartam bemutatni azon igazi elhatározásnak,
mely a letűnt idők maradványainak leleplezésében az egész
somogy megyei régészeti s történelmi társulatot is vezérli, mely-
nek kebelében a munkakedv a szerencsés kezdet után csak
fokozódik s kitartó leend.

Melhárd Gyula.

A somogyvármegyei régiségtár köréből.

Társulatunk végleg megalakulván, az elnök és a titkár a választmány megbízásából a megye egész közönségéhez egy felhívást intéztek, melyben a társulat, főleg a társulati muzeum érdekében a következő, szép hangú szavakban lelkesítenek s buzdítanak: „Szent kötelesség művelt embereknél a múlt iránti kegyelet; de a tudomány érdeke is követeli, hogy annak maradványai a legnagyobb gondnal felkerestessenek s tanulmányoztassanak; mert mint sugaraktól nappal átjárt korhadt fa világol az éj idején: úgy a régiség sirjából előhozott leletek letűnt népek erkölcsi-, fejlettségére vetnek jelent vezérlő világosságot.“

E lelkes felszólítás nem is hangzott el haszontalanul a pusztában kiáltó szavaként, hanem számosan találkoztak a lelkes közönségből, kik siettek a tudomány oltárára feláldozni eddig gondnal őrzött kincseiket, vagy a legujabb időben fölszínre került leleteiket.

Saját tapasztalataim után is már örömmel állíthatom, hogy muzeumunknak legnevezetesebb, de bármely gyűjteménynek is díszére válló régiségei, egyedül csak társulatunk szervezkedése, figyelmeztetési s buzdításának köszönik, hogy az anyaföldben töltött ezredéves álmuk s nyugalmokban megzavarva, gyűjteményünkbe kerültek, hol már most nekünk, utódoknak, hirdetik az e talajon hajdanta élt népek dicsőségét, melyek emlékét, vagy tán még nevét is rég eltemette az idő sebes folyamával karöltve járó feledékenységgel s mulandósággal. Valóban igaz tehát azon állítás, mit a „Századok“ 1880 évfolyamának X. füzetében a 866. lapon olvasunk, hogy „minden helyi muzeum egy-egy bástyája a magyar történetnek, mely hivatva van az elkallódásnak induló történelmi emlékeket megmenteni“.

A bár nem rohamosan, de lassankint mégis szép számban összegyűlő régiségeink elhelyezésére Somogyvármegye lelkes közönsége a megye székházában két eléggé diszcs szobát nyitott, melyeket négy, céljainknak megfelelő üvegszekrényvel, a régiségek befogadására, fel is szereltünk.

Habár a még csak kevés tárgyból álló, de mégis majdnem minden kort pár példányban feltűntető gyűjteményünk inkább elhallgatásra, mint közzétételre érdemes: mégis közöljük muzeu-

munk tárgyainak sorozatát, azok lelhelyei s az ajándékozók neveivel együtt, hogy egyrészt az ezen dolgok iránt érdeklődőknek használjunk, másrészt pedig jóakaróink iránt sziveségökért, neveik felemlítésével nyilvánosan is leróhassuk hálaikat.

Az ő s k o r pár érdekes példánnyal van képviselve. Ide tartozóknak tekintem amaz egykor fokos gyanánt használt három darab szarvas-agancsot és egy nagyobb, ezek szomszédságában talált agancs-töredéket, melyeket több, mintegy 14 db. durva művű s csak a készítő körmeivel diszített agyagedény-töredék társaságában, a jaadi u. n. apánkai erdő szélében levő vizmosásból, a derék községi elöljáróság szivességéből, ásattam ki. Benn az erdőben, nem messze ezen helytől, láthatók a nép által „Pogány-lakás“-nak nevezett, de már a történelmi időszakból származó sirhalmok, melyek közül kettőt feltárattam; de bennök hamun s egy diszitményes és egy más terra sigillata edény-töredéken kívül semmi említésre méltó dolgot sem találtam; de e kevés is azt mutatja, hogy a későbbi települők nálunk is korábbi telepeken helyezkedtek el. Ugyanezen és a vele szomszédos kis-alberti határból muzeumunkba került még négy kőbalta-töredék.

Richnovszky Károly ispán ur szivességéből, Gyalánból bekerült egy őzagancs, melynek bütyke élesre van csiszolva; ezen őszerszám sánczásás alkalmával agancs-töredékek, bordák s urnák társaságában került felszínre; de mig az előbbieket muzeumunkba kerültek, az utóbbiak legnagyobb fájdalunkra már elkallódtak.

Csiszolatlan egész bazalt-kőbaltát s egy törött kőbaltát kaptunk Horváth Gábor tabi szolgabíró urtól; lelhelye az előbbinek endrédi határ: jabai puszta, az utóbbinak: gyurgyócai puszta Tab mellett.

Szép szerpentin kőbaltát ajándékozott Gyöngyösmell ékről, a Rinya medréből, Vinkovics Antal jegyző ur és két balta-töredéket, s egy kőéket Bubicus Ede ur Lukácsházáról, Vasmegyéből.

Ezeken kívül egy börtönőr ismeretlen helyről, Frey Hermann ur Szerdahelyről, Kommándinger Kálmán plebános ur Körös-hegyről, ajándékoztak egy-egy kőbaltát.

Nagy Sándor ur Boglárón talált kőéket ajándékozott; azon kőék és kőgyalu, milyenről dr. Rómer Flór Kalauzában is (12. lap, 15. ábra) tesz említést, melyek Visontán a keczeli esárda közelében találtattak, Vecsey Sándor tanító ur szivessége folytán kerültek muzeumunkba.

Van még három kőgolyónk; kettő a jutai s egy a k.-ujlaki határból.

A Nemzeti Muzeum által nagy gonddal gyűjtött rézkori

tárgyak közül is¹⁾ birunk egy rézcsákányt, melyet Frey Hermann ur küldött be hozzánk Lipótfáról, hol ezt a béresek szántás közben lelték.

Kacskovics Sándor ur ajándékozott két bronz-karpereczet, melyek a mocsoládi réten, 110° hosz. és 35° szél. 3 - 4° öl magasan kiemelkedő s közepén hosszú és mély kupával bíró futóhomok-domb északkeleti részén, 1880-iki télen, homok-ásás közben, 4—5 láb mélyen, tekert vaslánczoeskák, egy töredékeny bronztü (már elveszett), cserépdarabok s elporlódott csontok társaságában találtattak. Tökélyetes hasonmásának rajzát hozta az Arch. Ért. legújabb száma.²⁾ A N. Muzéum birtokában levőt Ercsi közelében a Dunából kotorta ki a kotrógép. Az egész karperecz három üres-félgömbből áll. Ezen érdekes leletekről lássuk mit ír Hampe l J ó z s e f, a N. Muzéum régiségtárának tudós őre. „Az ercsi három félgömbü karperecz — írja Hampe l — egy elterjedt, ismeretes karperecztypust képvisel, melynek ez üres félgömbök jellemző ismervei. Nagy ritkán egyedül két ily nagy gömbből áll a karperecz; sokkal gyakoribb, mikor négy, hat, hét, kilencz és több gömb áll egymás mellett, hol közvetlenül, hol beleékelte mondola idomu tagoktól elválasztva.³⁾ Mennél több a gömb, annál kisebbek szoktak lenni. Föfületök néha nem csupasz, de mindenféle domborodásokkal és mélyedésekkel ékes Rómer kalauzában⁴⁾ bemutat néhányat a bronzkori ékszerek közt. Egész Közép-Európában találjuk ez idomokat a muzeumokban, de sokkal ritkábban a nagy gömbüeket, mind a sűrű gömbüeket. Ez utóbbiak korát a híres hallstadti temetőben való előfordulásuk állapítja meg.⁵⁾ Használatuk nemcsak megközeiíti a történeti kor kezdetét, de nincs okunk kétségbe vonni, hogy még a római korban itt lakó barbarok is kedvelték e typust; mire talán a koonidomu maros-portusi karpereczek, az erdélyi muzeumban, szolgálhatnak például.“

Ugyanezen homokdomb nyugati részén, két ásonyom mélyen, még egy másik szép zöld patinás bronz karperecz is találtatott, mely teljesen hasonlít a Kalauz 77-ik idomához, de míg ez csak tizenkét, az huszonegy izből áll. Ezen lelet is Kacskovics ur ajándéka.

Mocsolád tőzsomszedságában fekvő Ecseny község határában pedig gyönyörű bronz-buzogány találtatott.

Somssich Andorné ő nagysága Bükösdön, Baranyamegyében, talált csillagos bronz-buzogányt ajándékozott.

¹⁾ Arch. Ért. Új folyam. 1. lap.

²⁾ Arch. Ért. Új folyam. 285. lap.

³⁾ Példák; Nemz. Muz. I. terem XLVII. 15—19 sz. alatt a szentesi leletből. — „Ant. préh.“ XVI. 26. Ipolyi gyűjteményéből. — A Nemz. Muzeumban I. terem XXIV. 4, 5. 1—3, 6, 18. 13. 14, 11. 12.

⁴⁾ Műrégészeti Kalauz. 43. l.

⁵⁾ Saeken. „Die Gräber von Hallstadt“ XVI. tábla. 10-14. sz.

Az őskorra valló durva edény-töredékeket kaptunk Szobróól, Vincze Adolf urtól, melyeket ő a szobi határban egy őskori telepen gyűjtött; van köztük egy orsó-gomb s két, valószínűleg csak húr számára készült edény fül.

Őskori tárgyaink sorozatát bezárja azon négy, Rómer által ugynevezett pannoniai edény, melyek a buzsáki szőlőhegyben pinceásás alkalmával találtattak; különösen szép köztük egy, szokásos, pontos diszitménnyel ékeskedő agyagpohár.

Dr. Hampel József ur ilyen típusu edényekről a következőképen vélekedik: „Ez edények korának pontos megállapítására, még mindig hiányzanak a kellő támpontok. Római és barbar vidékeken egyaránt találjuk, urnatemetőkben és terramarekban, gyakran sokkal durvább edényekkel együtt fordulnak elő, bronz és csiszolt kőeszközökkel; római befolyást nem árulnak el, tehát a római kort megelőző időkből származtatnók, de határozottan különböznek a „kelta“ vaskori leletekkel föltűnő agyagmivességtől, tehát ezen kornál is régibbnek kell itélnünk. Ennyi mit ez ideig róluk mondhatunk.“¹⁾

A rómaiak korából ránk maradt legértékesebb tárgyainkat a magyar-egresi határban fekvő bötögfői dülő szolgáltatta. Az ezen dülőben talált ólom-reliefről fönebb bővebben szoltunk; most még fel kell említenünk egy 97 mm. magas hengeren álló, komikus színészfőt ábrázoló bronz szobrocskát, mely ugyanezen talajból került elő. Tanulmányozhatás és összehasonlítás végett felküldetett a Nemzeti Muzeumba is; rajzát évkönyvünk végén a Nemzeti Muzeum szivességéből van szerencsénk közölni. Dr. Hampel József ur állítása szerint ily torzalakokat agyagból s más anyagokból is készítettek a rómaiak, mert ezek náluk kedvencz tárgyak valának; ezen előszeretetet a burleszk humor iránt mai napság a késő unokáknál, az olaszoknál, is megtaláljuk. E gyönyörű patinával bíró tárgy különben a római művészet hanyatlásának korából, a harmadik század végéről, vagy a negyedik elejéről való. — Ajándékozója Nagy László k-füredi ispán ur.

A magyar-egresi határból kaptunk még Freystädtler Vilmos főbérő urtól egy szántóvasat s furut.

A Rómer-féle Kalauz 137-ik ábrájához hasonló bronzfibulát ajándékozott Nagy Sándor törvsz. bíró ur; lelhelye Boglár.

Kiss István marczi gyógyyszerész ur ajándékozása folytán kaptunk egy eddig megfejtetlen feliratu, Bregetiumban (Ó-Szöny) talált ezüst gyűrűt.

Dr. Szabó János marczi orvos ur szivességéből birtokunkban van egy, a szöcsényi pusztán talált szép fehér patinás ólomgolyó is, melyről már csak azért is említést kell tennem, mert Hoffmann ur az Arch. Értesítőben az ólomgolyókról is, mint római maradványokról emlékezik meg. Ugy látszik — írja

¹⁾ Arch. Ert. Uj folyam. 284. lap.

e tudós, hogy a glandes-en kívül egyszerű golyókat is hajítottak *plumbea t. i. pila*. Mikor SEVERVS a csatában Trimurtium mellett — Lyon sur Saône környékén — lovával elbukott, azt hitték, hogy ólomgolyó találta halálosan: *mortuus ictu plumbea credebatur.*“ (A. Spartani, Severus cap. II. 2.)¹⁾

Lukácsházáról Bubits ur küldött egy római kaszakövet.

A többi e korba vágó tárgyaink a római agyagipar körébe tartoznak; így ide sorozható ama két méceses, melyek Csepelyen kerültek fölszínre; melyek közül az egyik bélyegtelen s Horváth Gábor ur ajándéka, a másik azonban, melyet Tigyi Béla jegyző urtól kaptunk, alján CRESCES bélyeget — a méceses-készítő neve — hord; ez utóbbi a legnagyobb valószínűséggel a dr. Lipp Vilmos által felfedezett savariai figlinából került vidékünkre.²⁾ Van még egy harmadik mécesünk is, melyet Somogyi Mihály járásbíró ur ajándékozott, mely VETTI bélyeggel bir, de ez nem megyénk területén, hanem Devecserben ásatott ki.

A csepelyi szántóföldeken talált két, római korszó is őriztetik muzeumunkban; mindkettő szürkés agyagból készült; a nagyobbik öblös szájjal s két füllel, a kisebbik egy füllel s vékony nyakkal bir; mindkettőt ajándékozta Horváth Gábor ur. Ugyanő küldött még egy Ságshvárott talált kékes fekete agyagból készült kisebb urnát is.

Van még muzeumunkban egy 36.4 cm. magas, fületlen, nagy öblü, szürke-agyagból készült hamveder, szép hullám-vonalas díszítménnyel, ismeretlen, de minden bizonynyal somogymegyei talajból. — Stein Izidor tanuló egy Hatvan vidékén talált kékes színü, agyagból készült bögrét ajándékozott.

A bötögfői dűlőből s a jaádi határból került be hat darab terra sigillata edény-fenek s díszítményes oldaltöredék.

Ha nem a római, ugy minden bizonynyal a népvándorlás korszakába sorozandók azon öblös szájuknál concentricus körökkel bíró s korongon készült, fekete agyagból való edénytöredékek is, melyeket az Aszaló melletti u. n. desedai erdőben létező sírhalmok egyikéből ásattam ki; e töredékek között van két edényfedő s egy fehér agyagból készült tányér-darab is. A halom közepén üvegedényre is akadunk; de a papírvékony-ságú edény a halomban már rég össze lehetett törve a rá nehezülő földréteg miatt s csak az edény szájának 1.5 cm. átmérőjü karimáját s fenekét menthettük meg; az üvegedényben hamuval kevert összetört csontokat találtunk.

Muzeumunkban őriztetik még két, de a kaposvári gymnasium tulajdonát képező, Török-Koppányból bekerült, szürkés agyagból készült vízvezetéki cső is.

A római korszakba vágó tárgyaink sorozotát bezárják a különféle téglák, számra 13 darab. Közülök Ságshvárott talált

¹⁾ Arch. Ért. Uj folyam. 221. lap.

²⁾ Lásd. Tanulmányok Dr. Lipp Vilmostól, Szombathely 1880. 62. lap.

öt darabot Horváth Gábor ur küldött be. Méreteik a következők: három darab 41 cm. hosszú, 28.6 cm. széles és 5 cm. vastag, egyik lapjokon a téglavető ujjával készült disztményt hordanak; ezeken kívül van egy 41 cm. hosz. 33 cm. szél. 9.5 cm. vastag, egyik lapján szintén csak a téglavető ujjával készült A jeggyel; az ötödik 47 cm. hosszú, 38.4 cm. széles, 3 cm. vastag.

Ezen csoporthoz számítom még a bötögfői dülöből bekerült három db. párkánytégla-töredéket.

Bubics Ede ur ajándékát képezi egy Savariából való hat-szögű padozattégla.

Kovács N. somogyvári jegyző urnak szivességéből kaptunk két db. párkányos s két db. lapos téglát, mint sirrészletet, azon, a múlt ősszel a somogyvári határban talált római sirből, melynek egész beltartalma grf. Széchenyi Dénes ur tulajdonába jutott; ezen állítólag 2.5 meter hosszú s 1.5 m. széles, mély (?) sirban csontmaradványon kívül egy gyönyörű üveg-tálczát, egy darab könnyüveget, agyag tányérat, s Constantin-féle érmeket találtak. Kár, hogy a sír szétbontatván s barbár kezek által széthordatván, tüzetesebb leírását nem birhatjuk!

Bár a rómaiaknak megyénk területén való tartózkodása ugy muzeumunk, mint egyesek birtokában levő leletek tanuskodása folytán minden kétségen telül áll; kik pedig minden nevezetesebb mozzanatot feliratos emlékek által szerettek megörökíteni: mégis nagyon különös, hogy a római feliratos kövek nálunk a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Eddigelé, fájdalom, egyetlenegy római feliratos kő sem jutott társulatunk birtokába; sőt mi több, egyetlen-egyről van is csak tudomásunk, mely Somogyvárott találtatott s ugyanott a grófi család magánygyűjteményében őriztetik. E sirkő-töredéken e szavak olvashatók:

C · P A P I R
O B · V E I

Feljegyeztem ezt is, tán használhatok vele valakinek.

Az államokat, népeket annyira átalakító, következményeiben oly bámulatos eredményeket feltűntető n é p v á n d o r l á s nyomai is meglátszanak megyénkben, meglátszanak muzeumunkban. Pár lelet az csak, mi e fontos mozzanatot, a nyugat-római birodalmat rombadöntő nagy vihart, pár lehullott galyjacskaként szerényen képviseli.

Van három avarkori bronz karpereczünk, rovátkos külsődalukon közönkint három-három gömböskéből álló disztménynyel; ugyanezen, de ismeretlen lelhelyről való még 15 darab részint edény, részint fibula bronz-töredéke. Gaál Lőrincz urnak ajándékát, egy Búsüben talált nagyobb átmérőjű, szintén disztményes, de a találók által darabokra tört bronz-karikát, karpereczet, lelhelyét tekintve, honnét Valens s Valentinián-féle érmeket kaptunk, hol már más római leletek is kerültek felszínre, tán helyesebben római műemléknek kell tartanunk.

Népvándorlási tyunst tüntet fel azonban azon, Boglárón talált csatvég, melyet Nagy Sándor törvsz. bíró ur engedett át gyűjteményünknek; a csat fejét két egymásfelé hajló, nyitott szájokban golyót tartó kígyó képezi.

A többi e korba sorozható tárgyaink anyaga mindannyié vas. Így azon lázoki határban talált kasza, melyet ft. Nemes Józsa bőszenfai lelkész ur ajándékozott; azon pengéjénél gyengén hátra kanyaruló fejszecske, melyet Nagy Sándor urtól kaptunk Bogláról; azon csákány, melyet Schöberl Ferencz tisztartó ur talált a jutai határban s nekünk ajándékozott, melynek teljes hasonmását láttam a NemzetiMúzeumban az ordasi leletek között. Van öt darab hosszú nyaku, pengéjőknél kiszélesedő harczzsekerczénk (franziska); közölök három darab Kaposvárott Laipczig Antal ur kertjében, ásatott ki s ugyanő ajándékozá is ezeket muzeumunknak; a másik kettőt id. Krisanich József urtól kaptuk, ki az egyiket 1834-ben a kivadari pusztán, a Rinya berkének árkolása közben, a másikat pedig szintén a Rinya mellett, a páczodi pusztán lelte.

Ezen korba vágó, Tab vidékén talált kengyelvasat ajándékozott Horváth Gábor ur, s egy Boglárón leltet Bubics Ede ur.

Van két nyilvégünk és egy lándzsa-hegy a magyar-egresi határból és egy nyilvég a kis-babai pusztáról, Mocsolád mellől; ez utóbbit egy nagy sarkantuval együtt ajándékozta Kácskovics Sándor ur.

A népvándorlás korába, vagy az ó-magyar időszakba esik ama két vas buzogány, melyek egyikét Dr. Szabó János marczalii orvos ur, a másikat pedig Ladányi György ur ajándékozá tárlatunknak; az első Segesden, a második Mosdós mellett a Sárkánytóban találtatott; mindkettő leveles, vagyis bordás, de a sárkánytói massivabb s nyele is vas, míg a segesdi csak fanyéllal bírt.

Múzeumunk többi tárgyai határozottan későbbi korból valók.

Ha az adományok sorrendjét követtem volna, úgy első helyen herczeg Odescalchi Arthur urnak beces ajándékát lett volna kötelességem felemlíteni; a herczeg ur ugyanis nemcsak kezdeményezője, nemcsak első alapítótagja társulatunknak, hanem múzeumunk megteremtésére régészeti becsület bíró tárgy ajándékozásában is az első. Ajándéka egy márvány sirkőlap Segesdről, melynek fájdalom csak fele jutott el hozzánk; kívánatos, hogy a másik fele is valahonnét megkerüljön! A sirkő felszíne sima, csak a széleken olvasható latin majuskulákkal a következő körirat:

ES. SCIT. MAIST. IOHANES. EILIVS. NICOLAI. OBIT. INFES... A körirat eleje s vége hiányzik; a kiegészítést a másik hiányzó darab nyujthatná.

Középkori maradványnak látszik azon faragott oszlopfő is, melyet Aszalóból Pete Lajos tanuló hozott tárlatunkba.

A muzeumunkban látható fegyvernemek felsorolását megkezdem azon, Mátyás király korabeli hadicsákánynyal, mely Mácz János nyugalm. faiszi plebános ur szivességéből, az eötvöskónyi várból került muzeumunkba. Van két középkori egyenes lovagkard is letétkép gyűjteményünkben, de ezek a kaposvári állangymnasium tulajdonát képezik.

Két vasáruycső; az egyik 9 dm. hosszú 48 cm. szájnivalással, Czekli Erazmus ur ajándéka; lelhelye a Czekli-féle ház alapja, vagyis a kaposvári várterület szomszédsága; a másik 84 dm. hosszú csövet Melhárd János ur ajánlotta föl.

Három darab 24 cm. kerülettel bíró ágyugolyót Böhm Salamon ur ajándékozott, egy gömbsüveg alakú vasedény s színezett üvegedény töredékével együtt, a kaposvári várterületről; egy a fönnebbi mérettel bíró, de belül egészen üres golyót kaptunk Gaál Lőrincz urtól.

Kovács Sebestyén Gyula tanfelügyelő ur egy 52 cm. kerülettel bíró sulyos golyót ajándékozott.

Két kovás fegyver; mindkettő Boszniából került ide; egyiket Andreánszky ur, a másikat Náray Károly ur ajándékozta, kitél egy boszniai handzsárt is kaptunk.

A kaposvári szolgabírói hivataltól kaptunk egy vasagyas szélpuskát és egy forgós duplacsövü fegyvert. Boszniából került két db. kovás pisztolyunk egyikét Hintersteller Károly urtól, másikat Andreánszky urtól kaptunk.

Van tárlatunkban egy primitív készítményü dárda, melyet a somogy megyei nemzetörség vett el 1848-ban Muraközben, a Molnári melletti csatározás közben, egy kaposvári polgárt agyonszorni szándékozó horvát atyafitól. Ajándékozta Dobos György köteles mester ur.

Szöcsény, Pusztafácánkert, Kupavár, Kis-Dobsza s még néhány más helyről került muzeumunkba mintegy tizenkét db. sarkantyú és három sarok vas; ajándékozták Dr. Szabó János, Parall Ilka urhölgy, Ódor József lelkész. Az egyik sarok vas, melyet Bubits Ede ur küldött, Velem-ről való Vasmegyéből, másik kettő somogyi lelet.

Meg kell említenünk még 12 darab lópatkót, mint tatárs török-maradványt is.

A marozali várterületről van egy vasalóhoz hasonló vasnyelű tárgyunk is.

Pár darab ékszerrel is rendelkezünk; Kaposvár vidékéről való egy diszes, aranyozott, ezüst hajtű, gömbölyded fejről lecsüngő diszítványokkal, melyekből az üveggyöngyök már kihullottak.

Szászi Gerő, turi lelkész ur, egy kis smaragd-köves aranygyűrűt ajándékozott.

Somssich Andorné ő nagyságától régi divatra mutató, diszes ezüst gyűrűt kaptunk.

Csizmadia György tanuló pedig egy érdekes, nyomó-lapján lovagot feltüntető réz-pecsétgyűrűt ajándékozott, mely 20—25

évvel ezelőtt Kaposvárott, a mai sörfözde környékén, a régi várterületen találtatott.

Ekkensberger Károly ur egy Boszniából hozott, három nyomó-lappal bíró, díszes ezüst pecsétnyomót ajándékozott.

Ódor Ignác főerdész urtól egy ezüst-sodronyokból készült, díszes ereklyetartót kaptunk.

Frey Bernát ur érdekes ajándékkal lepett meg bennünket, mely nem más, mint a somogy megyei főrangu birtokosokat helyettesítő országgy. képviselők egykori pecsétje; körirata: SIGILL. DEP. VACC. COM. SIMIG. (Sigillum deputatorum vacantium comitatus Simighiensis.)

Nehogy az új ipartörvény értelmében megszűnt czéheknek, mint hazai művelődéstörténetünk ezen volt tényezőinek, tárgyai, emlékei, gondatlán kezekbe jutván, elveszszenek: társulatunk feladatának tartja az ezen körbe vágó tárgyak szorgos gyűjtését is.

1. Hompola Imre ur ajándékából a somogy megyei mézsáros czéhnek a következő tárgyai jutottak gyűjteményünkbe: a) Két darab pecsétnyomó. Az egyik körirata: SIGILL: CE: LANIONV * M: I: COUVS: SIMI. 1726; a másiké: TT. N. SOMOGY VÁRMEGYEI MÉSZÁROSOK PECSETIE 1813; mindkettő közepén czéhczimerül: ökör és bárd. b) Világoszöld mázu czéhkorsó. Előrészen virágos diszitmény között Szűz Mária domborművü képe a kisdéd Jezussal s a mézsáros jelvények szemlélhetők; a másik oldal e feliratot viseli:

M S · C :

K : F S · M

1751.

(E korsó a kaposvári államgymnasium letéteként szerepel.)

c) 81 darab czéhkorsó, változatos tartalommal. Érdekes is szép munka a Mária Theresia által 1778-ban, sajátkezűleg megerősített, hártýára irt czéhszabály. d) Czéhláda.

2. A kaposvári csizmadia ipartársulattól kaptunk: a) Egy sötétzöld-mázu czéhkorsót; oldala Magyarország czimerén s a csizmadia jelvényeken kívül, még ezen felírást viseli: D. J. N. A Böcsületes Csizmazia cének korszója. Szijártó Pál céhmester, Bene János atya Mester, Kováts János fazokas anno 1800. b) 13 darab különféle mester-levelet.

3. A marczali egyesült ipartársulat ajándékai: a) Pecsétek a következő köriratokkal: 1. MARCZALI. 1855; közepén a csizmadia-czimer: csizma. 2. MARCZALI CZEHEJE; közepén: két oroslán által tartott korona alatt csizma. 3. MARCZALI 1855; közepén a szabóczimer: olló; e pecsétnyomó két példányban is megvan. 4. SIGILL. D. VEREINIGTE. ZUNFT. ZU. MARCZALI 1838; közepén a nyolcz mezőre osztott s két oldalról oroslánok által megtámasztott koronás czimerlapban, különböző iparágakat jelző jelvények: kerék, patkó, kulcsok, gyalu, puskák s hordó szemlélhetők; két mező üresen maradt,

valószínűleg újabb iparágak jelzésére. b) Czéhkorsók. Egy világoszöld mázu, oldalán dombormívű virág és szőlődiszitmény között eszmakerítő és dikics. Felirata: Közönséges Kiss-Kiss Társaság-korsója. Készült 1816-dik esztendőben 20 Martiy. Atya Mester keze alatt Rikter és Rikter György dekan Legén Rikter Miháll készül. — Egy másik hasonló diszitményü korsón ezen felirat áll: Német Mártony Rikter György Rikter József Deák Feretz Látény Márk Annók Ferencz készült Anno 1816 Esztendőben 31 februárisba. c) Okmányok változatos tartalommal u. m. ártikulusok, jegyzőkönyvek, mester- s tanuló levelek, d) Czéhláda, csinos és kemény fából készült, két kulcsra nyiló, különben minden kiváló diszitmény nélkül.

Pitroff Pál tanuló ajándékát képezi azon 38 cm. magas, 32.5 cm. kerülettel bíró érdekes üveg-palaezk, mely Mácovics kaposvári korcsmáros állítása szerint 1804-ben a kaposvári u. n. keczeli hegyen találtatott; igen szűk szája ólomfoglalatbal bir; a csavaros ólomfedél melyen állítólag ez i n k o t a i szó volt olvasható — már elveszett.

Ujvári Ferencz kaposvári plebános ur két, fehérmázás keresztelő korsót s egy, még a legközelebb elmúlt században készült, Krisztus kinszenvedésének különböző mozzanatait 16 részletben feltüntető olajfestményt ajándékozott. Az ábrázolás nem felel meg az evangelisták elbeszéléseinek, hanem a művész eredeti felfogásával a nürnbergi kinzó-kamarák jeleneteit látszik ábrázolni.

Somssich Andorné ő nagyságától Saardról, két, fára festett, valószínűleg saardi nemes családok czimereit ábrázoló ezimerpaizst kaptunk ajándékba.

T. Nagy Lászlóné urnő egy pár török czipőt ajándékozott.

Id. Krisanich József ur 28, Janesovics László tanuló 2 s Rippl Ödön tanuló 37 darab érdekes rézmetszetet ajándékoztak.

A kaposvári állangymn. érdekes leteteként őrizünk muzeumunkban 42 darab, magyar vezérek s királyok képeinek metszéseit feltüntető réztáblát.

Igy tehát muzeumunkban 289 d a r a b m ű b e c s e s e l bíró tárgy s ezeken kívül 13 darab őskori állat- és növény-maradvány őriztetik.

Éremgyűjteményünk, mely legnagyobbrészt különböző korból származó, somogy megyei leletekből állítottatott össze, sem megvetendő egészen; a jelen alkalommal csak annyit akarok örömmel nyilvánosságra hozni, hogy gyűjteményünk, melynek már több mint fele meghatározottat, az 1200-at meghaladja. Reményem szerint ez évben még az egész gyűjtemény meg lesz határozható s a legközelebbi évkönyvben részletebb képét fogom nyújtani.

Ismét csak elengedhetlen kötelességemnek teszek eleget, midőn nyilvánosságra hozom azon érdemteljes adakozók neveit, kik éremgyűjteményünket gazdagítani sziveskedtek.

Mindenek előtt hálásan kell megemlékeznem méltóságos gróf Zichy János urról, ki 966 darab 15—16-ik századbeli ezüst-érmét bocsátott válogatás végett rendelkezésünkre. Csak felhalmozódott elfoglaltságunk okozá, hogy a kiválasztás eddig meg nem történhetett, de rövid idő alatt ezt is megejtjük s a fentmaradó példányokat kegyes jótevőknek visszaszármaztatjuk. Egyéb-ként éremgyűjteményünket szaporíták: Auguszt Ferencz 2, Böhm Salamon 2, Barla Szabó József 39, Bálványosi Antal 30, Bubicz Ede 20, Csukly Károly 8, Deckert Imre 10, Eckensberger Károly 2, Erneyi József 2, Freystädtler Vilmos 4, id. Gabsovics Károly 13, Gaál Lőrincz 10, Grünhut Béla 13, Gruber Gusztáv 51, Hägelmann Károly 1, Hermann Manó 1, Hompola Emilia kisasszony 9, Horn Ferencz 5, Horváth Gábor 23 Horváth József 1, Hejjas Dániel 1 arany, Heindlhoffer I. 1, Hencz Gusztáv 6, Kemény Alajos 5, Kovács Ferencz 2, Krisanich József 12, Kardos Lázár 166, Kiss György 51, Löw Mór 3, Löw Sándor 1, Martin István 60, Magyar Ignác 1, id. Martonfalvay Elek 1, ifj. Martonfalvay E. 1, Marezali ipartársulat 10, (egy József arany), Melhárd Gyula 50, Melhárd Antal 13, Melhárd János 3, Melhárd Márton 1, Molnár Ferencz 1 (Zsigmond-féle arany), Mitler Ignác 13, Nagy Sándor 10, Nöthig János 6, Nöthig József 3, Oberczeller Antal 1, Ódor Ignác 2, Pflanzner Gábor 57, Preizner Károly 1, Schäfer Hermann 5, Schifer Antal 7, gróf Somssich Imre 1, Somssich Andorné 7 (egy Mária Terézia arany), Somogyi N. 2, Dr. Szabó János 51, Dr. Szigethi János 1, Szalóky Dániel 3, Somogyvárról N. N. 10, Barla titkári gyűjtése 13, Vargha József 1, Vida Mihály 3, Volf Sándor 80, Tigyi Béla 15, Vrázslói ellenőr N. N. 1, Györkö József 2, Goda Ádám 2, Domján Gyula 1, Marton Gyula 40, Kucserka József 23 darab éremmel; a többit a kaposvári gymnasium buzgó tanulói gyűjtötték.

Bankjegy-gyűjteményünk is már elég változatos.

Van 1 db. 1000 frankos assignata a francia forradalom idejéből; ajándékozza Horváth Gábor ur.

1 db. 50 és 1 db. 1 dolláros 1852. New-Yorkban kiadott Kossuth-féle bankjegy; az elsőt Kacs Kovics Sándor urtól, a másodikat id. Martonfalvay Elek urtól kaptuk. 2 db. 100 frtos, 3 db. 10 frtos, 9 db. 5 frtos, 1 db. 2 frtos, 1 db. 1 frtos, 7 db. 30 kros, 3 db. 15 kros Kossuth-bankjegy. 1 db. 10 kros és 1 db. 5 kros 1848 beli komáromi bankjegy; ezeken kívül 16 db. különféle török- és osztrák-bankjegyek. Összesen 45 db.

Okirat-gyűjteményünket, mely már is 160 példányból áll, melyet majd csak jövőre ismertetünk részletesebben, gazdagíták a következő nagylelkű adakozók: Hermann Manó 1, Gáspár Imre 1, Krausz Ödön 1, Ladányi György 14, id. Martonfalvay Elek 10, ifj. Martonfalvay Elek 28, Mortenson Ede 1, Nagy Ferencz 1, Vargha Márton 1, s az ipartársulatok számos okmányal.

Könyvtárunk, mely megközelíti a 150

kötetet, leginkább szakkönyvek s változatos tartalmu, régiség becsével bíró munkákból áll. Társulatunkon kívül annak gazdagításához ajándékaikkal hozzá járultak: Bergl József 1, Hágelman Károly 14, Héjjas Dániel 2, Martin István 1, Mittler Ignác 5, Noszlopi Vincze 1, Schifer Antal 1, Szigethy Gyula 2, öreg Verbay István 2, és id. Krisanich József ugy, mint a kaposvári gymnasium több tanulója számos munkával.

Van még muzeumunkban 23 érdekes földkép és egy 80 táblás „Atlas minor“ ezimű földkép-gyűjtemény, melyeket Vinkovics Antal, Bereczk Sándor urak s Dely Lajos tanuló ajándékoztak.

Köszönetünket nyilvánítjuk e helyen a székesfejérvári régészeti egyletnek is, mely a híres nagy-lóki urnák két fényképével lepelt meg bennünket.

Ez kezdetleges muzeumunknak képe.

Vagy talán mindezek aprólékos dolgok, csekélységek, alig érdemesek figyelemre!

E szavakra, előbb muzeumunk lelkes pártfogóinak társulatunk nevében hálás köszönetet mondva, Méry Etelnek, a győri főgymnas. tanárának szavaival válaszolok csak, ki az 1875—76-iki Értesítőben a 42-ik lapon ránk is alkalmazhatólag így ír: „Megesnék a világnak, ha műveltségét csak collossalis épületek képviselnék és biztosítanák. Vagy talán a régészeti tárgy már anyaga, vagy műalakjánál fogva is nagyobb körű műveltető hatással bír országos, európai, világhírű muzeumokban, mint igénytelen provinciális tárlatban, ahol egy-egy vásár alkalmával az a tó, csiliz köz, pusztai vagy más járási földmives nagyot bámul, hogy még ilyen csodálatos dolgok összegyűjtésére is találkozik ember. Megesnék a világnak, ha világosságot az élet hullámozó tengerén csak egyegy felhőig nyúló világítótorony fénye nyujtana. A provinciális muzeumok egy-egy tárgya, ha még oly ódon-szerű is, lövel annyisugárt, hogy a mult, jelen s jövő homályát földerítse s épen azon osztályt világosítsa föl, melyet Isten az anyaföld bontására teremtett, szép módjával megtanítván arra is, hogy az ember nemcsak a jelennek él, hanem a mult nagyságának tudatában, őseink s az itt lakott népelődőknek példájain buzdulva, okulva, a jövő boldogságán tartozik kézzel, észszel fáradni.“

Melhárd Gyula,

muzeumőr.

K i m u t a t á s

a somogy megyei régészeti és történelmi társulat bevételei és kiadásairól

1879. évi január 1-től 1882. évi április 1-ig.

B e v é t e l.

A) Alapító tagdíjak.

Folyó szám	Az alapító tag neve	frt	kr.
1	Gróf Somssich Imre	50	—
2	Gróf Somssich József	50	—
3	Freystädtler Vilmos	50	—
4	Schifer Antal	50	—
5	Herczeg Odescalchi Arthur	100	—
6	Gróf Zichy János	50	—
7	Kovács Zsigmond, püspök	50	—
8	Somssich Andorné	50	—
9	Gróf Somssich Imréné	50	—
10	Gróf Széchenyi Imre	50	—
Összesen		550	—

B) Pártoló tagdíjak.

Az egyesület azon pártoló tagjai, kik vagy egyáltalán mitsem fizettek, avagy egy vagy két évi tagdíjjal hátralékban vannak, tisztelettel felkéretnek, miszerint azt a társulati titkár vagy pénztárnokhoz mielőbb beküldjék.

F. szám	A pártoló tag neve	Az évek megjelölése, melyre a tagdíj fizetve van				
		1879	1880	1881	1882	1883
1	Dr. Andorka Elek	2	2	2		
2	Andorka János	2	2			
3	Baán Gáspár	2	2			
4	Barla Szabó József	2	2			
5	Begedi István	2	2			
6	Bosnyák Gusztáv	2	2			

F. szám	A pártoló tag neve	Az évek megjelölése, melyre a tagdíj fizetve van				
		1879	1880	1881	1882	1883
7	Bernáth Kálmán	2				
8	Bereczk János	2				
9	Bergel József	2				
10	Bartalos Ödön	2				
11	Brodszky Károly		2			
12	Bubics Ede		2	2		
13	Csépán Antal	2				
14	Csépán József	2	2			
15	Cselkó József	2	2			
16	Csorba Gusztáv	2				
17	Czuprák Elek			2	el tá v.	
18	Dornay István	2	2	2		
19	Deszáthy József	2	2	2		
20	Éhn Sándor	2	2	2		
21	Ifju Folly Józsefné	2				
22	Fonyó Pongráz		2			
23	Grünhut Béla	2				
24	Gabsovits Károly	2				
25	Horvát Gábor	2	2			
26	Hochstädter Ferencz	2	2			
27	Horn Ferencz	2	2			
28	Haraskievits János		2			
29	Inkey József	2	2	2	2	2
30	Kovács Sebestyén Gyula	2	2	2		
31	Körmendy Sándor	2	2			
32	Kelemen Lajos	2				
33	Kacs kovits Sándor	2	2	2		
34	Kacs kovits Kálmán	2				
35	Kiss György	2	2			
36	Komen Fülöp	2	2			
37	Lehner Sándor	2	2	2		
38	Lőw Mór	2	2			
39	Lőw Sándor	2	2			
40	Melhárd Gyula	2	2			
41	Mádai János	2	el tá vo zo tt			
42	Miklós György	2				
43	Mortensohn Ede	2	el tá vo zo tt			
44	Madarász Andor	2	2			
45	Marton Lajos	2	2			
46	Maár Gyula	2				
47	Molnár Ferencz	2	2			
48	Nagy Sándor	2	2			
49	Dr. Németh Károly	2				
50	Nemes József	2	2			

F. szám	A pártoló tag neve	Az évek megjelölése, melyre a tagdíj fizetve van				
		1879	1880	1881	1882	1883
51	Hg. Odescalchi Arthur ajánd.	3				
52	Pál Farkas	2				
53	Polgár György	2	el tá vo zo tt			
54	Pál József (visontai)	2	2			
55	Pál József (göllei)	2	2	2		
56	Sárközy Titusz	2	2	2		
57	Szalay Károly	2				
58	Szabó Kálmán	2				
59	Szabó Vilmos	2				
60	Svarecz Samu	2				
61	Sáfrán József	2				
62	Somssich Andor	2				
63	Dr. Szabó János	2				
64	Ifj. gróf Somssich Imre		2			
65	Tallián Gyula	2				
66	Unger Samu	2				
67	Véssey Sándor	2	2	2	2	
68	Véssey Mihály	2	2	2	2	
69	Végh Endre	2				
70	Vaszary Mihály	2				
71	Vizi István			2		
72	Kamat jövedelem	3	52			
	Összesen	132	52	74	24	6

Összes bevétel tehát 788 frt 52 kr.

Kiadás.

F. szám	T á r g y	frt	kr.
1	Szervezési költség	19	72
2	Nyomtatványokért	39	41
3	Könyvekre	14	97
4	Egyleti titkári pecsétre	17	10
5	Muzeum felszerelésre	150	—
6	Posta- és táviratidíjak	12	72
7	Vegyes kiadások	13	80
8	Takarékpénztárba elhelyezve	500	—
9	Pénztári maradvány	21	90
	Összesen	789	62

Kelt Kaposvárott, 1882 évi april 1-én.

Dr. Andorka Elek,
pénztárnok.

A társulati tagok névtára.

Tiszteletbeli tagok:

Dr. Lipp Vilmos, gymn. igazgató, Keszthely.
Nagy Imre, legfőbb ítélőszéki bíró, Budapest.

Alapító tagok:

- Freystädtler Vilmos, főbérő, Kaposvár.
Dr. Kovács Zsigmond, veszpr. püspök, Veszprém.
Jankovich László, földb. Szőlős-Győrök.
Odescalchi Arthur, herczeg, o. képv. Skizó.
5. Schifer Antal, plebános, Barcs.
Somssich Imréné, gróf, Mike.
Somssich Andorne, Saard.
Somssich Imre, gf. o. képv. Mike.
Somssich József, gf. Kapos-Ujlak.
10. Ifj. Széchenyi Imre, gf. Somogyvár.
Zichy János, gf. Lengyeltóti.

Évdijas tagok:

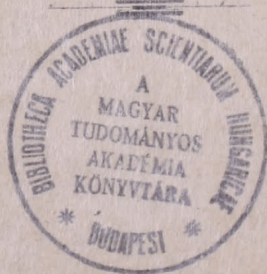
- Andorka János, Iháros-Berény.
Andorka Gyula, Csurgó.
Dr. Andorka Elek, Kaposvár.
Baan Gáspár, Boglár.
5. Barla Szabó József, Visonta.
Bárány Dénes, Boglár.
Barakonyi Károly, Nagy-Atád.
Bartalos Ödön, Petend.
Begydy István, Istvándi.
10. Bereczk Sándor, Kaposvár.
Bereczk János, Mike.
Berky József, Csurgó.
Bergl József, Kaposvár.
Bernáth Kálmán, Kaposvár.
15. Bogyay Imre, Ráksi.

- Boronkay Károly, Kozma.
Bosnyak Gusztáv, Lelle.
Brodszky Károly, Somogyvár.
Bubics Ede, Lukácsháza.
20. Czuprák Elek, Trencsény.
Cselkó József, Kaposvár.
Csépnán József, Jákó.
Csépnán Antal, Kaposvár.
Ifj. Csorba Ede, Kaposvár.
25. Csorba Gusztáv, Tarany.
Deszáthy József, Csokonya.
Dornay István, Mernye.
Éhn László, Rád.
Éhn Sándor, Lengyeltóti.
30. Fodor Géza, Kaposvár.
Ifj. Folly Józsefné, Kaposvár.
Ifj. Folly József, Kaposvár.
Fonyó Pongrácz, Görösgaly.
Gaal Dénes, Baté
35. Gabsovics Károly, Kaposvár.
Gáspár Lajos, Kaposvár.
Geyer Miklós.
Gosztonyi Lajos, Kaposvár.
Grubánovics Gyula, Karád.
40. Gruber Gusztáv, Szigetvár.
Grünhut Béla, Kaposvár.
Himpfner Béla, Besztercebánya.
Haraskievich János, Kaposvár.
Hajba Mihály, Tarany.
45. Hagyárossy Gyula, Szabás.
Hegyesi Kálmán, K.-Dombó.
Héjjas Károly, Bolhás.
Héjjas Pál, Csurgó.
Hirsch Adolf, N.-Atád.
50. Hochstätter Ferencz, Kaposvár.
Horn Ferencz, Taszár.
Horváth Gábor, Köttse.
Id. Horváth Gábor, Csepely.
Humor Gábor, Háromfa.
55. Inkey József, Háros-Berény.
Kácskovics Sándor, Moesolád.
Kácskovics Károly, Köttse.
Kácskovics Kálmán.
Kelemen Lajos, Kaposvár.
60. Kiss György, Tapsony.
Kiss Vilmos, Köttse.
Király István, Csököly.
Koharics Ferencz, Szigetvár.
Dr. Kommen fülöp, Visonta.

65. Kovács-Sebestyén Gyula, Kaposvár.
Körmendy Sándor, Hedrahely.
Kunfy Adolf, Kaposvár.
Lehner Sándor, Marczali.
Löw Mór, Kaposvár.
70. Löw Sándor, Kaposvár.
Maár Gyula, Kaposvár.
Maár László, Martonpuszta.
Máday János, Arad.
Madarász Andor, Kaposvár.
75. Makfalvay Gézáne Kaposvár.
Marton Lajos, Szabás.
Melhárd Gyula, Kaposvár.
Mezey Pál, Csököly.
Miklós György, Kaposvár.
80. Miklós István, Kaposvár.
Mocsy Lajos, Igal.
Molnár Ferencz, Csokonya.
Mortenson Ede, Lőcse.
Münz Mózes, Nagy-Atád.
85. Nagy Sándor, Kaposvár.
Nagy László, K.-Füred.
Nagy Albert, Jaad.
Nemes Józsa, Böszénfa.
Németh Boldizsár, Szigetvár.
90. Dr. Németh Károly, Kaposvár.
Okányi Pál, Kaposvár.
Paal Farkas, Jákó.
Paal József, Visonta.
Paál József, Gölle.
95. Pete Lajos, Hetes.
Pete Sándor, Jaad.
Püszterer Lajos, Nagy-Atád.
Pflanczer Gábor, N. Kanizsa.
Polgár György, Trencsény.
100. Psik Lajos, Kaposvár.
Rippl József, Kaposvár.
Roboz István, Kaposvár.
Salamon Gyula, Szigetvár.
Sáfrán József, Simonfa.
105. Sárközy Titusz, Kisasszond.
Somssich Andor, Saárd.
Ifj. Somssich Imre, gr. Kapos Ujlak.
Somssich Adolf, gr. Kivadár.
Stenczil Ede, Kenéz-puszta.
110. Svastits József, Igal.
Svastits László, K.-Korpád.
Svarcz Samu, Kaposvár.
Szabó Kálmán, Kaposvár.

- Szabó Vilmos, Attala.
115. Szalay Károly, Kaposvár.
Dr. Szabó János, Marczali.
Szép Ferencz, Zákány.
Szigethy Gyula, Kaposvár.
Szücs Mihály, Viszló.
120. Thassy Gyula, N.-Gomba.
Tallin Gyula, Kutas.
Tar Csatar, Kaposvár.
Trombitás Mihály, Kaposvár.
Unger Samu, Gyékényes.
125. Dr. Vajda Gyula, Budapest.
Vaszary Mihály, Kaposvár.
Vajda Pongrácz, Kaposvár.
Végh Endre, Kaposvár.
Véssey Sándor, Szöke-Dencs.
130. Véssey Mihály, Vése.
Vizi István, Szakácsi.
Vojtás Mátyás, Selmecz.
Vörös János, Kaposvár.

Összesen 133.

TARTALOM.

	Lap
A társulat rövid története. MELHÁRD GYULA	3
A társulat tisztviselősege és igazgató választ- mánya	10
A somogyvármegyei régészeti és történelmi tár- sulat alapszabályai	11
Elnöki megnyitó beszéd 1880. november 1-én. SÁRKÖZY JÓZSEF	16
DR. LIPP YILMOS felolvasása 1880. nov. 1.	21
Okmány-ismertetés. NAGY IMRE	28
A magyar-egresi ólom-relief. MELHÁRD GYULA	31
Néhány somogymegyei körsánczos őshalomról. MELHÁRD GYULA	41
A somogyvármegyei régiségtár köréből. MELHÁRD GYULA	50
Pénztárnoki jelentés. DR. ANDORKA ELEK	62
A társulati tagok névtára	65
I. Tábla. A magyar-egresi ólom-relief (kép).	
II. Tábla. A magyar-egresi bronz-szobrocska (kép).	

Brno
Brnostrav 18
Brnostrav
Brnostrav
Brnostrav

